

KRAKÓW

Załącznik do
Uchwały Nr
Rady Miasta Krakowa
z dnia

Program Aktywnego Ograniczania Ubóstwa w Gminie Miejskiej Kraków na lata 2016-2020

2016

SPIS TREŚCI

1.	Wstęp	2
2.	Diagnoza	2
2.1	Identyfikacja ubóstwa - koncepcje pomiaru	2
2.2	Wielowymiarowość ubóstwa	5
2.3	Ubóstwo skrajne	6
2.4	Osoba/ rodzina z problemem ubóstwa – konsekwencje psychologiczne i społeczne	13
2.5	Osoba / rodzina / środowisko lokalne doświadczające ubóstwa, jako podmiot oddziaływań pomocy społecznej	14
3.	Skala problemu i działań interwencyjnych	15
4.	Obszary problemowe osób i rodzin doświadczających ubóstwa	18
5.	Cele programu i przedsięwzięcia planowane do realizacji	18
5.1	Włączenie społeczne osób, rodzin i środowisk doświadczających ubóstwa	19
5.2	Ograniczenie zasięgu i głębokości ubóstwa	24
6.	Źródła finansowania programu	27
7.	Wskaźniki realizacji celu	27
8.	Realizatorzy programu	27
9.	Sprawozdawczość	27

1. WSTĘP

Program dotyczący ograniczania ubóstwa na lata 2016-2020 ma na celu zapobieganie utrwalaniu pozycji społecznej „osoby ubogiej” jako stałej formy funkcjonowania społecznego, wyuczonej bezradności i zjawisku „dziedziczenia biedy”. Założenia Programu są zgodne z kierunkami wskazanymi w projekcie Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020, w szczególności w zakresie promowania aktywnej integracji, jako najskuteczniejszej drogi osiągnięcia efektów w obszarze ograniczania ubóstwa.

Dla osiągnięcia oczekiwanych rezultatów działań podejmowanych na rzecz ograniczania ubóstwa, program jest komplementarny z działaniami na rzecz grup docelowych objętych pozostałymi programami w ramach Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Krakowa na lata 2015-2020, w szczególności działaniami skierowanymi do osób bezdomnych, bezrobotnych, niepełnosprawnych i starszych oraz rodzin z dziećmi.

Dokument zawiera cel główny oraz dwa cele operacyjne wyznaczone do jego realizacji. Cele operacyjne zaprojektowane w oparciu o diagnozę stanowią odpowiedź na zidentyfikowane problemy społeczne występujące w obszarze objętym programem. W ramach celów szczegółowych wyodrębniono zadania, których realizacja będzie miała wpływ na osiągnięcie w 2020 roku celu głównego.

2. DIAGNOZA

2.1 IDENTYFIKACJA UBÓSTWA - KONCEPCJE POMIARU

Brakuje jednej, powszechnie obowiązującej definicji ubóstwa. Ubóstwo należy do zjawisk złożonych; jego niejednoznaczność i wielowymiarowość sprawia, że mamy do czynienia z różnymi danymi na temat jego zasięgu oraz zróżnicowania.

Do statystycznego pomiaru ubóstwa w krajach Europy w tym Polski, stosowane są wskaźniki przyjęte dla strategii Europa 2020. Od roku 2004 w krajach UE przeprowadzane jest powszechne Europejskie badanie dochodów i warunków życia¹, które dostarcza aktualnych i porównywalnych na poziomie krajów członkowskich danych dotyczących dochodów, ubóstwa, wykluczenia społecznego oraz warunków życia. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym jest wyliczany jako wypadkowa wskaźnika zagrożenia ubóstwem, wskaźnika osób zagrożonych pogłębioną deprywacją materialną oraz wskaźnika osób żyjących w gospodarstwach domowych o niskiej intensywności pracy. Polska wśród krajów 28 UE należy do państw o nieco wyższym niż średni wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (25,8%² populacji w Polsce wobec 24,5% dla UE28). Jednak notuje się jego stopniowy spadek (w okresie od 2005 r. o 19,5 pkt proc).

¹ Organizacja i metodologia badania EU-SILC (European Union Statistics on Income and Living Conditions) regulowana jest rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1177/2003 z 16 czerwca 2003 r. (ze zmianami zawartymi w rozporządzeniu nr 1553/2005) dotyczącym statystyki dochodów i warunków życia ludności (EU-SILC) oraz korespondującymi z tym aktem prawnym rozporządzeniami Komisji Europejskiej. Badanie EU-SILC zostało wdrożone przez GUS w 2005 r.

² GUS: Europejskie badanie dochodów i warunków życia (EU-SILC) w 2013 r. – notatka informacyjna 22.12.2014 r.

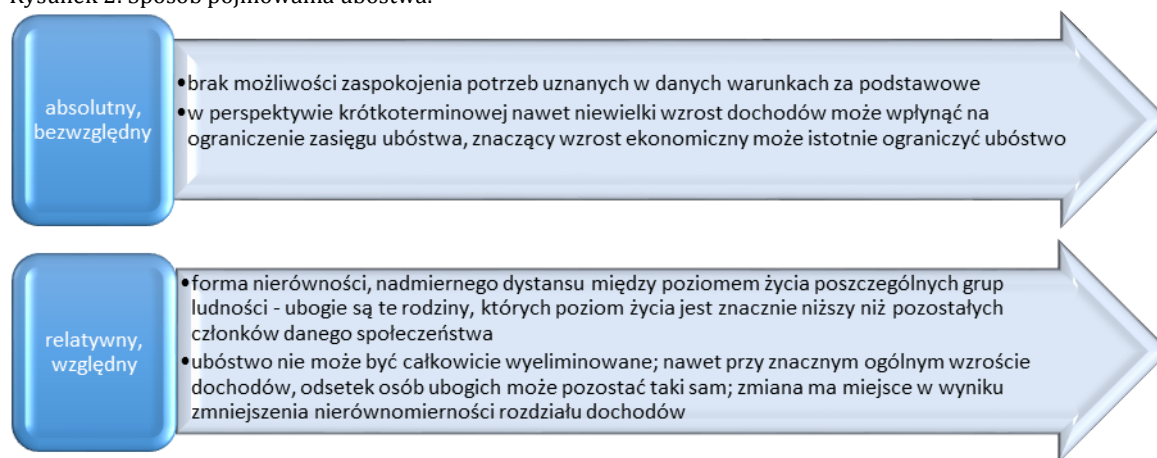
Rysunek 1: Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (powiązanie trzech wskaźników).

Na gruncie polskim w analizie zjawiska ubóstwa stosuje się najczęściej dwa podejścia – ubóstwo pojmowane jest w sposób absolutny lub względny (relatywny).

- W podejściu absolutnym ubogie są te gospodarstwa domowe, które nie mają możliwości zaspokojenia potrzeb uznanych w danych warunkach za podstawowe i których niezaspokojenie może powodować biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka.
- W podejściu relatywnym ubóstwo rozważane jest jako forma nierówności, nadmiernego dystansu między poziomem życia poszczególnych grup ludności: ubogie są te osoby, rodziny, których poziom życia jest znacznie niższy niż pozostałych członków danego społeczeństwa. W odniesieniu tym uwzględnia się różne podejścia do identyfikacji sfery ubóstwa: ubóstwo dochodowe, ubóstwo warunków życia oraz ubóstwo braku równowagi budżetowej³.

Rysunek 2: Sposób pojmowania ubóstwa.

³ Grupę gospodarstw, w których kumulują się wszystkie trzy wymiary ubóstwa, można określić jako grupę dotkniętą ubóstwem wielowymiarowym – w 2011 r. stanowiły one 4,6% ogółu gospodarstw domowych. Szerzej zob. Jakość życia, kapitał społeczny, ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce, GUS, Warszawa 2013.

Do oceny zasięgu ubóstwa wykorzystuje się prosty miernik zwany stopą ubóstwa lub wskaźnikiem zagrożenia ubóstwem. Oblicza się go jako iloraz liczby jednostek (gospodarstw domowych lub osób) ubogich do liczby jednostek w całej populacji. Podawany w procentach mówi on, jaki jest odsetek ubogich w danej populacji.

Przy obliczaniu zasięgu ubóstwa przyjmuje się następujące granice ubóstwa:

1. Minimum egzystencji (zwane też minimum biologicznym), przyjmowane jest jako granica ubóstwa skrajnego. Uwzględnia ono jedynie te potrzeby, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie, a konsumpcja niższa od tego poziomu prowadzi do biologicznego wyniszczenia.
2. Ustawowa granica ubóstwa (próg interwencji socjalnej) – jest to kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej.
3. Relatywna granica ubóstwa – określona jako 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych (obliczonych na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych).

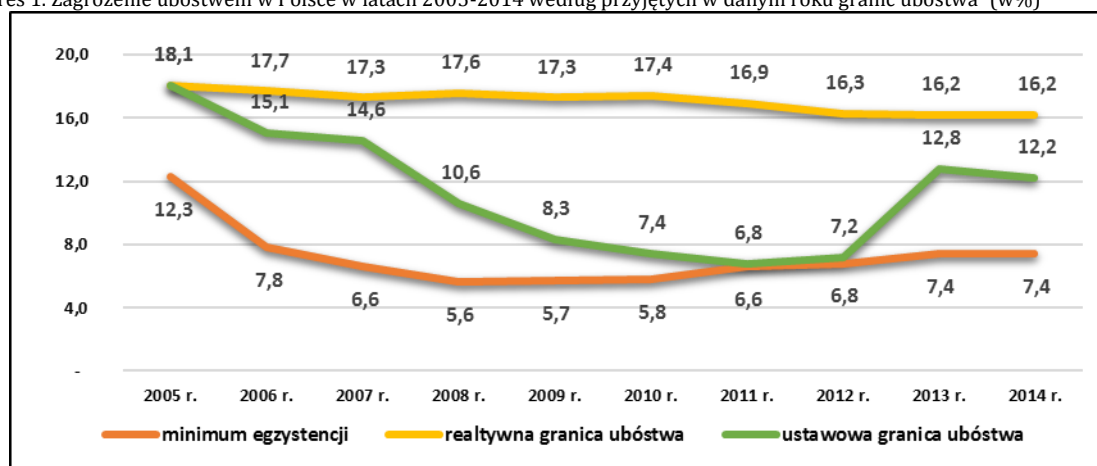
W tabeli zaprezentowano jak zmieniały się poszczególne granice ubóstwa w latach 2011-2014 dla gospodarstwa 1-osobowego oraz gospodarstwa 4-osobowego (2 osoby dorosłe + 2 dzieci do 14 lat).⁴

Tabela 1. Granice ubóstwa dla wybranych typów gospodarstw w latach 2011-2014 (Polska)⁵

Granice ubóstwa	Gospodarstwa 1 - osobowe				Gospodarstwa 4 - osobowe (2 osoby dorosłe + 2 dzieci do lat 14)			
	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014
Skrajnego (minimum egzystencji)	495	519	551	540	1336	1401	1486	1458
Relatywnego	692	693	706	713	1868	1871	1906	1926
Ustawowego (ustawa o pomocy społecznej)	477	542	542	542	1404	1824	1824	1824

Przyjęcie za granicę ubóstwa poziomu minimum egzystencji szacowanego przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, zwanego również minimum biologicznym, pozwala ocenić rozmiar ubóstwa skrajnego oraz wskazać te grupy ludności, które znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji materialnej i powinny być przedmiotem szczególnego zainteresowania polityki społecznej oraz adresatem pomocy społecznej. W koszyku minimum egzystencji uwzględnione są bowiem wyłącznie wydatki związane z zaspokojeniem najniezbędniejszych potrzeb egzystencjalnych. Dotyczy to przede wszystkim wydatków wystarczających na skromne wyżywienie oraz utrzymanie bardzo małego mieszkania.

Wykres 1. Zagrożenie ubóstwem w Polsce w latach 2005-2014 według przyjętych w danym roku granic ubóstwa⁶ (w%)

W latach 2013-2014 r. w gospodarstwach domowych, w których wydatki wynosiły mniej niż 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych, żyło 16,2% osób (w 2012 r. – 16,3%).

⁴ Dane GUS za rok 2015 będą dostępne w połowie 2016r.

⁵ GUS: Opracowanie sygnałne. Ubóstwo ekonomiczne w Polsce w 2014 r. (na podstawie badań budżetów gospodarstw domowych). Warszawa 9.06.2015r. Dane w PLN.

⁶ Opracowanie sygnałne. Ubóstwo ekonomiczne w Polsce w 2014 r. (na podstawie badań budżetów gospodarstw domowych). Warszawa 9.06.2015r.

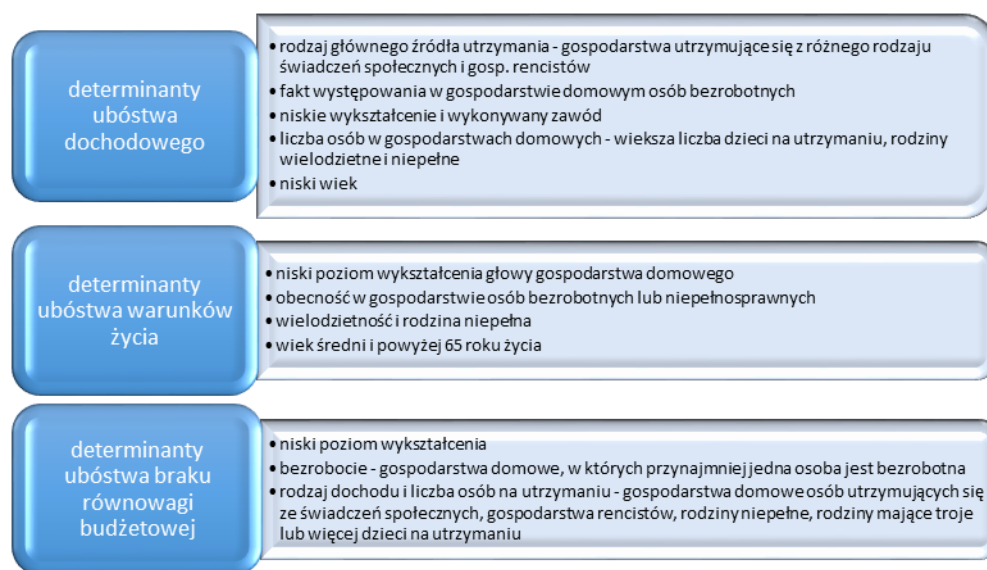
Poniżej tzw. ustawowej granicy ubóstwa, czyli poniżej progu interwencji socjalnej żyło w 2014 r. 12,2% osób, czyli o 0,6 p. proc. mniej niż w 2013 r. Zmiany w tym przypadku wynikają głównie z utrzymywania przez kolejne 3 lata⁷ tej samej wysokości progu interwencji socjalnej, a nie ze zmian sytuacji bytowej gospodarstw domowych.

W 2014 roku tak jak w poprzednim w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej granicy ubóstwa skrajnego (tzn. poniżej poziomu minimum egzystencji) żyło 7,4% osób w Polsce⁸. W Małopolsce wskaźnik ten wyniósł 6,6%.

2.2 WIELOWYMIAROWOŚĆ UBÓSTWA

W odróżnieniu od ujęcia klasycznego, jednowymiarowego, w którym zasięg ubóstwa określa się jedynie na podstawie dochodów lub wydatków gospodarstw domowych, prowadzone są również badania statystyczne oparte na podejściu relatywnym, które pozwalają rozpoznać problem w szerszym kontekście. Główny Urząd Statystyczny przeprowadził badanie⁹, w którym zastosował metodę analizy uwzględniającą trzy wzajemnie uzupełniające się podejścia do identyfikacji sfery ubóstwa: ubóstwo dochodowe¹⁰, ubóstwo warunków życia¹¹ oraz ubóstwo oceniane w kontekście radzenia sobie z budżetem domowym (ubóstwo braku równowagi budżetowej¹²). Wyniki badania wskazały na rzeczywiste determinanty danego typu ubóstwa. Jako najważniejsze czynniki (spośród uwzględnionych w modelu), wpływające na ryzyko znalezienia się gospodarstwa w sferze ubóstwa wskazano:

Rysunek 3: Główne determinanty różnych form ubóstwa (ubóstwo dochodowe, ubóstwo warunków życia, ubóstwo braku równowagi budżetowej)¹³

⁷ Zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej kryteria dochodowe podlegają weryfikacji co 3 lata.

⁸ Opracowanie sygnałowe. Ubóstwo ekonomiczne w Polsce w 2014 r. (na podstawie badań budżetów gospodarstw domowych). Warszawa 9.06.2015r.

⁹ GUS: Jakość życia, kapitał społeczny, ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce; Warszawa 2013.

¹⁰ Ubóstwo dochodowe dotyczyło gospodarstw domowych, w których miesięczny dochód pieniężny (dochód ekwiwalentny, tj. dochód sprowadzony do porównywalności między gospodarstwami o różnym składzie demograficznym) w okresie ostatnich 12 miesięcy był niższy od wartości uznanej za próg ubóstwa. Granicę (próg) ubóstwa stanowiło 60% mediany dochodu ekwiwalentnego dla całego kraju. Według przyjętego kryterium granica ubóstwa dla gospodarstwa jednoosobowego wynosiła ok. 887 zł, a dla gospodarstwa domowego złożonego z 2 osób dorosłych i dwojga dzieci do lat 14 – ok. 1863 zł. Dochody poniżej tak określonego progu ubóstwa miało ok. 15% gospodarstw domowych.

¹¹ Dotyczyło gospodarstw domowych, w których zaobserwowano co najmniej 10 z listy 30 przejawów (symptomów) złych warunków życia, dotyczących: jakości mieszkania, poziomu wyposażenia w dobra trwałe użytku, deprywacji różnego typu potrzeb konsumpcyjnych (materialnych i niematerialnych). Warunek ten spełniało 13,5% gospodarstw domowych.

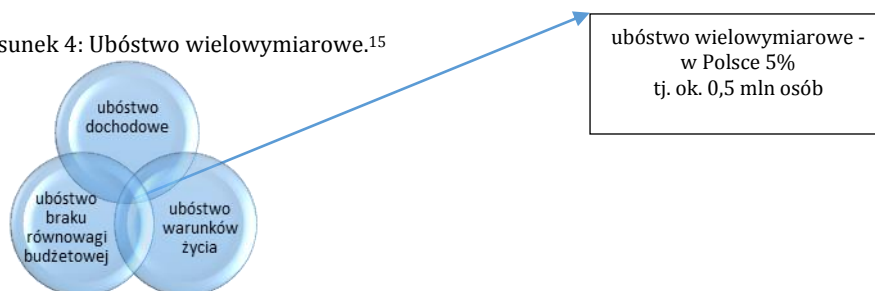
¹² Złożony wskaźnik braku równowagi budżetowej uwzględniał zarówno subiektywne opinie gospodarstw domowych dotyczące ich statusu materialnego, jak również fakty mówiące o trudnościach budżetowych gospodarstwa (w tym o zaległościach w opłatach). Gospodarstwo domowe zostało uznane za ubogie z punktu widzenia „nieradzenia sobie z budżetem”, jeśli wystąpiły przynajmniej 4 z 7 uwzględnionych symptomów. Taka sytuacja dotyczyła ok. 16% gospodarstw domowych.

¹³ Opracowanie własne na podstawie GUS: Jakość życia, kapitał społeczny, ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce; Warszawa 2013.

Badanie GUS¹⁴ wskazuje na bardzo istotny z punktu widzenia polityki społecznej przejaw ubóstwa – ubóstwo wielowymiarowe, określane za pomocą wskaźnika korelacji pomiędzy poszczególnymi formami ubóstwa.

Najsilniejsza zależność obserwowana jest w przypadku ubóstwa warunków życia oraz ubóstwa braku równowagi budżetowej (współczynnik korelacji na poziomie 0,45) - złym warunkom życia towarzyszy często brak możliwości zrównoważenia budżetu gospodarstwa domowego. Słabsze korelacje występują między ubóstwem dochodowym i pozostałymi formami ubóstwa - wskazują na to, że trudna bieżąca sytuacja dochodowa, oceniana na podstawie dochodów pieniężnych, nie musi przekładać się od razu na występowanie innych form ubóstwa. Kumulacji zarówno symptomów złych warunków życia jak i trudności budżetowych sprzyja natomiast utrzymywanie się niekorzystnej sytuacji dochodowej przez dłuższy okres.

Rysunek 4: Ubóstwo wielowymiarowe.¹⁵

Ubóstwo wielowymiarowe dotyka przede wszystkim gospodarstwa domowe osób o niskim poziomie wykształcenia, robotników niewykwalifikowanych, rencistów, gospodarstwa z osobami bezrobotnymi, niepełnosprawnymi, rodziny niepełne i wielodzietne oraz samotnych mężczyzn. W tych grupach gospodarstw domowych jednocześnie występowanie trzech form ubóstwa ma miejsce co najmniej dwukrotnie częściej niż przeciętnie.

2.3 UBÓSTWO SKRAJNE

Ubóstwo dotyka w różnym stopniu wiele kategorii populacji i zależy od całego szeregu czynników, zarówno demograficznych jak i społeczno-ekonomicznych.

Identyfikacja ubóstwa skrajnego jako problemu populacji, opiera się w dużej mierze na rozpoznaniu rzeczywistych determinantów ubóstwa - czynników powodujących jego wystąpienie lub istotnie się do niego przyczyniających:

ŹRÓDŁO UTRZYMANIA

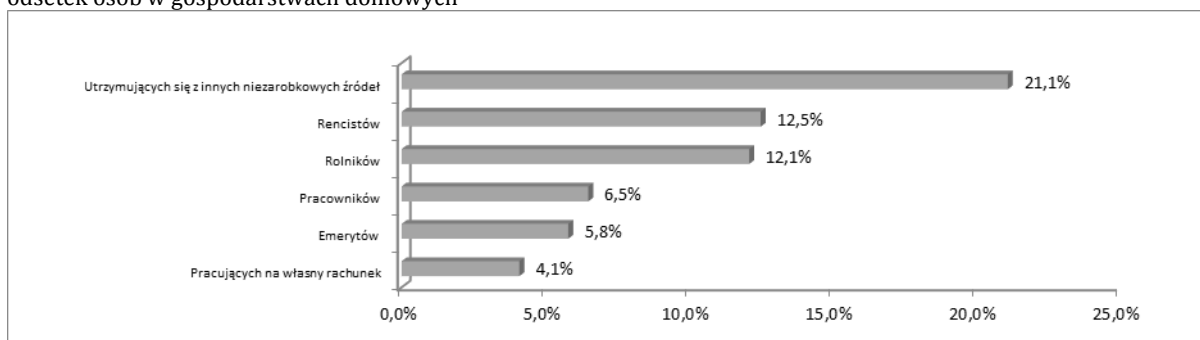
Zasięg ubóstwa skrajnego jest wyraźnie zróżnicowany w zależności od grupy społeczno-ekonomicznej, określanej na podstawie przeważającego źródła dochodów. W najtrudniejszej sytuacji znajdują się osoby żyjące w gospodarstwach domowych utrzymujących się z tzw. niezarobkowych źródeł, w tym przede wszystkim gospodarstwa, których podstawę utrzymania stanowią świadczenia społeczne inne niż renty i emerytury (stopa ubóstwa skrajnego na poziomie ok. 21%). Bardziej niż przeciętnie narażeni na ubóstwo są członkowie gospodarstw domowych rolników oraz gospodarstw utrzymujących się głównie z rent (powyżej 12% osób w sferze ubóstwa skrajnego).¹⁶

¹⁴ GUS: Jakość życia, kapitał społeczny, ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce; Warszawa 2013.

¹⁵ W badaniu GUS przy przyjętych kryteriach, do przynajmniej jednej z trzech uwzględnionych sfer ubóstwa (ubóstwo dochodowe, ubóstwo warunków życia, ubóstwo braku równowagi budżetowej) należało ok. 28% gospodarstw domowych. Większość z tych gospodarstw dotknięta była jedną z form ubóstwa (15,5%).

¹⁶ GUS: Opracowanie sygnałne. Ubóstwo ekonomiczne w Polsce w 2014 r. (na podstawie badań budżetów gospodarstw domowych). Warszawa 9.06.2015 r.

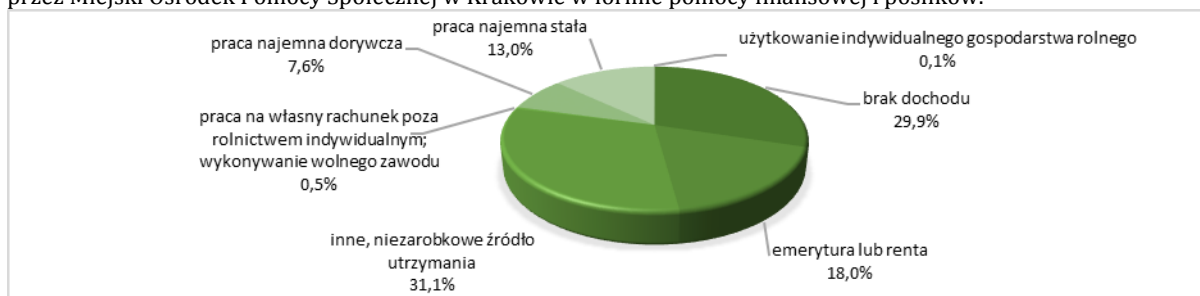
Wykres 2: Wskaźniki zagrożenia ubóstwem skrajnym w 2014 r. wg grup społeczno-ekonomicznych w Polsce – odsetek osób w gospodarstwach domowych¹⁷

W oparciu o dane z Narodowego Spisu Powszechnego w 2011¹⁸, dotyczące sytuacji ekonomicznej krakowskich gospodarstw domowych można stwierdzić, że dla znaczącej większości gospodarstw głównym źródłem utrzymania są dochody z pracy świadczonej poza rolnictwem – dotyczy to aż 56,3% z nich. Praca wykonywana w rolnictwie stanowi główne źródło utrzymania w znikomym odsetku (0,2%). Liczną zbiorowość stanowią te gospodarstwa domowe, w których główne źródło utrzymania jest niezarobkowe: emerytury (26,0%), renty (4,9%) i pozostałe źródła niezarobkowe (0,9%). Z dochodów z własności i innych utrzymuje się 7,6% gospodarstw, około 0,3% pozostaje na utrzymaniu, a dla 3,8% nie ustalono głównego źródła utrzymania.

Tak więc, około 6% gospodarstw domowych w Krakowie znajduje się w grupie szczególnie narażonej ubóstwem (wskaźnik zagrożenia ubóstwem wynosi powyżej 10%).

Wykres 3: Główne źródło utrzymania gospodarstw domowych korzystających w 2014 r. ze wsparcia udzielonego przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie w formie pomocy finansowej i posiłków.¹⁹

Wśród gospodarstw domowych korzystających w roku 2014 z pomocy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie w formie świadczeń finansowych lub posiłków aż 79% to gospodarstwa utrzymujące się z niezarobkowych źródeł utrzymania, w tym blisko 61% z nich nie posiadało własnego źródła dochodu, lub utrzymywało się ze źródeł innych niż świadczenia emerytalne i rentowe (główny dochód gospodarstwa stanowiły np. świadczenia rodzinne lub dodatki mieszkaniowe). Dla 21% gospodarstw głównym źródłem utrzymania była praca zarobkowa.

W przypadku gospodarstw jednoosobowych aż 49% nie posiadało własnego dochodu, (rodzin tylko 5%), 20% utrzymywało się z renty lub emerytury (rodzin 15%), a dla 23% gospodarstw głównym źródłem utrzymania było tzw. inne niezarobkowe źródło (rodzin 42%). Zaledwie 8% utrzymywało się z pracy stałej lub dorywczej (rodzin 37%).

BEZROBOCIE

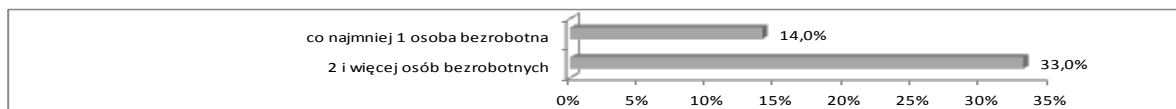
Bezrobocie stanowi jeden z najważniejszych czynników wpływających na zasięg ubóstwa skrajnego. W 2014 r. wśród gospodarstw domowych, w skład których wchodziła przynajmniej jedna osoba bezrobotna, zagrożonych ubóstwem skrajnym było ok. 14%, a w przypadku gospodarstw gdzie bezrobotne były przynajmniej 2 osoby – stopa ubóstwa skrajnego wynosiła ok. 33%.

¹⁷ GUS: Opracowanie sygnalne. Ubóstwo ekonomiczne w Polsce w 2014 r. (na podstawie badań budżetów gospodarstw domowych). Warszawa 9.06.2015 r.

¹⁸ Na podstawie danych GUS – Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011.

¹⁹ Opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std. za rok 2014.

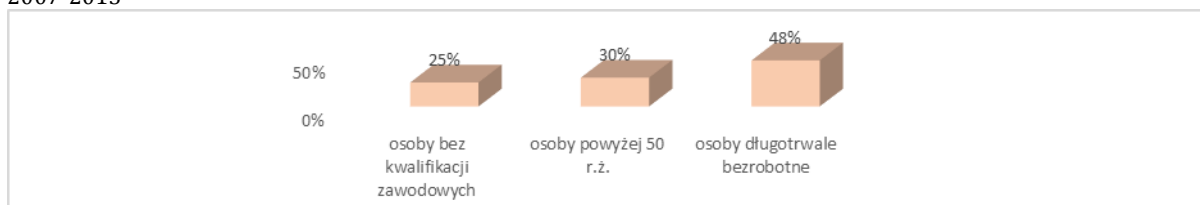
Wykres 4: Wskaźniki zagrożenia ubóstwem skrajnym w 2014 r. w Polsce wg liczby osób bezrobotnych w gospodarstwie-odsetek osób w gospodarstwach domowych.²⁰

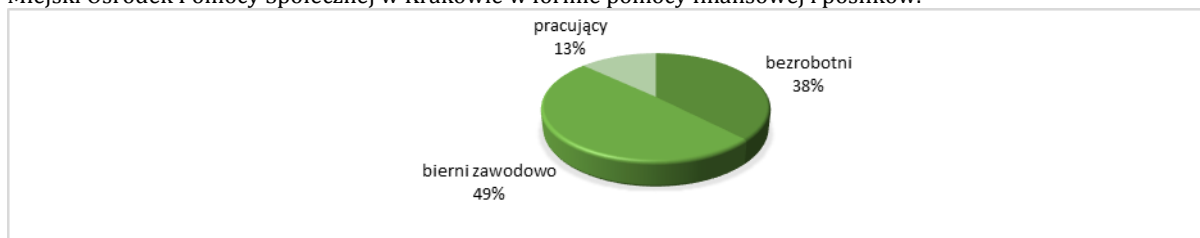
Na dzień 31.12.2014 r. liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w Grodzkim Urzędzie Pracy wyniosła 21 948, w tym 21 101 osób z ustalonym profilem pomocy. Wśród zarejestrowanych bezrobotnych pod względem płci nie obserwowano znaczących różnic. Na tle kraju i województwa stopa bezrobocia rejestrowanego w Krakowie utrzymuje się na stosunkowo niskim poziomie (5,2% na dzień 31.12.2014 r., dla Polski – 11,5%).

Miasto charakteryzuje wysoki odsetek osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy tj. długotrwale bezrobotnych (53% wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych), osób do 30 roku życia, osób powyżej 50 roku życia (32%), osób posiadających co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia lub co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18 roku życia oraz osób niepełnosprawnych (8,5%).

Wykres 5: Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy w ogólnej liczbie bezrobotnych w Krakowie w latach 2007-2013²¹

Wykres 6: Pozycja na rynku pracy osób korzystających (podmiotów decyzji) w 2014 r. ze wsparcia udzielonego przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie w formie pomocy finansowej i posiłków.²²

W roku 2014 z pomocy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie z powodu bezrobocia korzystało 5 813 rodzin, w których funkcjonowało 13 665 osób. Ponad 4 200 gospodarstw domowym przyznano zasiłek okresowy z tytułu bezrobocia – uprawnione do tego zasiłku są osoby i rodziny, których dochód jest niższy od kryterium ustawowego pomocy społecznej.

POZIOM WYKSZTAŁCENIA

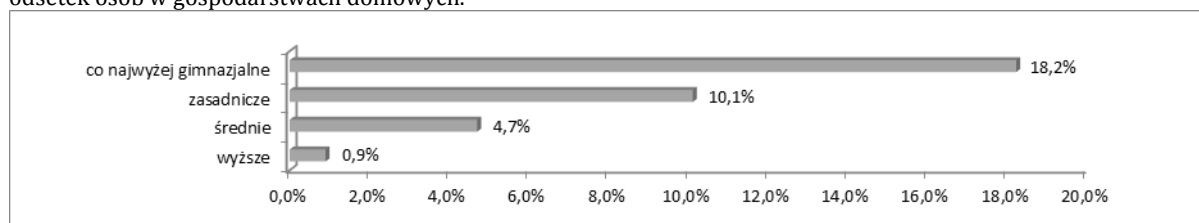
Niski poziom wykształcenia jest bardzo istotnym czynnikiem zwiększającym zagrożenie ubóstwem. Wyższe wykształcenie prawie całkowicie odsuwa zagrożenie ubóstwem skrajnym (stopa ubóstwa skrajnego poniżej 1%). Dla porównania, w gospodarstwach domowych, w których osoba odniesienia legitymowała się wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym odsetek osób żyjących poniżej minimum egzystencji wyniósł w 2014 r. ok. 18%.

²⁰ GUS: Opracowanie sygnalne. Ubóstwo ekonomiczne w Polsce w 2014 r. (na podstawie badań budżetów gospodarstw domowych). Warszawa 9.06.2015r.

²¹ Opracowanie własne na podstawie danych Grodzkiego Urzędu Pracy w Krakowie.

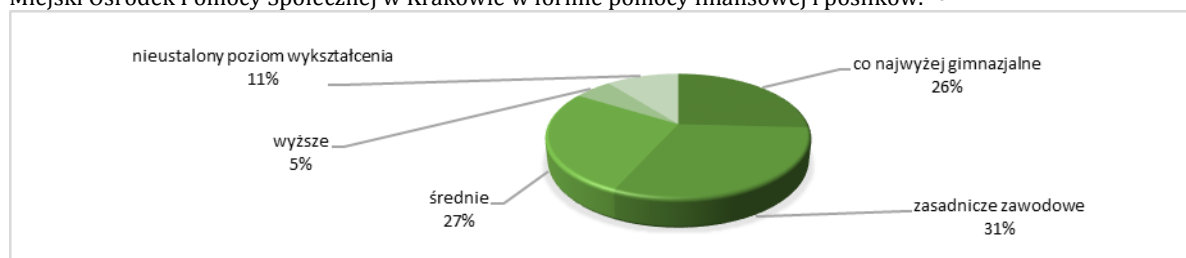
²² Opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std. za rok 2014.

Wykres 7: Wskaźniki zagrożenia ubóstwem skrajnym w 2014 r. w Polsce wg wykształcenia osoby odniesienia – odsetek osób w gospodarstwach domowych.²³

Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w roku 2011, wskazują, że wśród pełnoletnich mieszkańców Krakowa 31,6% to osoby z wykształceniem wyższym, 36,0% - średnim i policealnym, 13,1% - zasadniczym zawodowym, 12,5% - podstawowym i gimnazjalnym, 0,6% - bez wykształcenia. W porównaniu z miastami wojewódzkimi: Łódź, Poznań, Wrocław, Trójmiasto - Kraków charakteryzuje się najwyższym odsetkiem osób z wykształceniem wyższym.²⁴

Wykres 8: Poziom wykształcenia osób korzystających (podmiotów decyzji) w 2014 r. ze wsparcia udzielonego przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie w formie pomocy finansowej i posiłków.²⁵

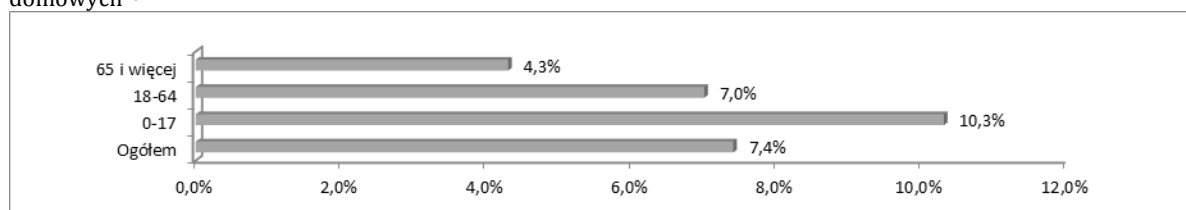

Wśród osób (podmiotów decyzji) korzystających w roku 2014 z pomocy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie w formie świadczeń finansowych lub posiłków około 57% legitymowało się wykształceniem niższym niż średnie, w tym około 26% co najwyżej gimnazjalnym. Zaledwie 5% to osoby z wykształceniem wyższym.

WIEK

W Polsce częściej ubóstwem ekonomicznym zagrożeni są ludzie młodzi, w tym dzieci. W 2014 roku wskaźnik zagrożenia ubóstwem skrajnym wśród dzieci i młodzieży do lat 18 wyniósł ok. 10%. Pomimo, że ubóstwo w Polsce dotyka częściej ludzi młodych, w bardzo trudnej sytuacji znajduje się również część osób starszych. Ze względu na swój wiek i stan zdrowia mają ograniczone możliwości podejmowania aktywnych działań zmierzających do poprawy swojej sytuacji materialnej. Często są to osoby samotne, co pogłębia ich problemy finansowe. Nie zawsze też mogą liczyć na pomoc rodziny. Nawet, jeśli mieszkają wspólnie z dziećmi, to w sytuacji bezrobocia zdarza się, że ich świadczenia emerytalne są jedynym regularnym źródłem dochodów wielopokoleniowej rodziny. W 2014 r. prawie co 25 osoba (ok. 4%) w wieku co najmniej 65 lat żyła w gospodarstwach domowych o dochodach niższych od minimum egzystencji.

Wykres 9: Wskaźniki zagrożenia ubóstwem skrajnym w Polsce wg grup wiekowych – odsetek osób w gospodarstwach domowych²⁶

²³GUS: Opracowanie sygnałne. Ubóstwo ekonomiczne w Polsce w 2014 r. (na podstawie badań budżetów gospodarstw domowych). Warszawa 9.06.2015 r.

²⁴ Na podstawie danych GUS – Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011.

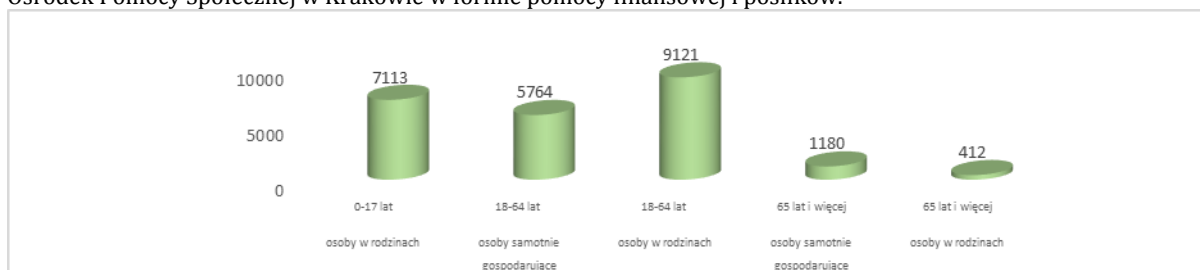
²⁵ Opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std. za rok 2014.

²⁶GUS: Opracowanie sygnałne. Ubóstwo ekonomiczne w Polsce w 2014 r. (na podstawie badań budżetów gospodarstw domowych). Warszawa 9.06.2015 r.

Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego wykazały, że w dniu 31 marca 2011 roku Kraków liczył 757 611 mieszkańców, zaliczanych do kategorii ludności faktycznej tj.: zamieszkałej w Krakowie na stałe lub przebywającej czasowo przez okres powyżej 3 miesięcy.

Ludność Krakowa, podobnie jak ludność Polski i Europy charakteryzuje wzrastający odsetek osób w wieku poprodukcyjnym przy jednoczesnej malejącej liczbie osób najmłodszych. Niski udział dzieci i młodzieży, a wysoki osób w wieku poprodukcyjnym ma bezpośredni wpływ na stan i strukturę rodzin i gospodarstw domowych zamieszkujących Kraków. Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym (powyżej 60 roku życia w przypadku kobiet i powyżej 65 lat dla mężczyzn) w ogólnej populacji mieszkańców Krakowa w 2013 roku²⁷ wyniósł 21,1 % (w roku 2011 roku odsetek ten wyniósł 19,9%, w roku 2012 – 20,5%). W grupie mieszkańców Krakowa w wieku poprodukcyjnym prawie 69% stanowią kobiety. Przewagę liczebną kobiet odnotowuje się również we wszystkich rocznikach powyżej 22 roku życia.

Wykres 10: Wiek członków gospodarstw domowych korzystających w 2014 r. ze wsparcia udzielonego przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie w formie pomocy finansowej i posiłków.²⁸

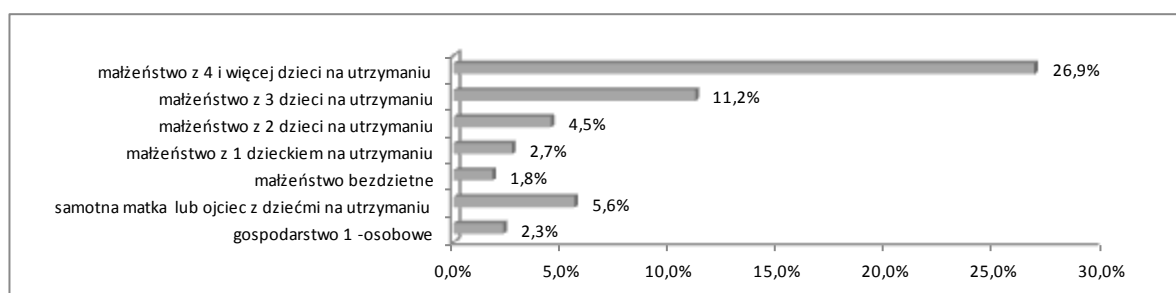

Wśród wszystkich członków rodzin korzystających w roku 2014 z pomocy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie z pomocy finansowej lub w formie posiłków, objętych pomocą było około 7 100 dzieci do 18 roku życia, około 14 900 to osób w wieku 18-64 lat, oraz około 1 600 osób w wieku 65 lat i więcej. Blisko 1 200 osób w wieku od 65 roku życia funkcjonowało w gospodarstwach 1 – osobowych.

WIELODZIETNOŚĆ I RODZINA NIEPEŁNA

Rodziny wielodzietne stanowią grupę najbardziej zagrożoną ubóstwem skrajnym. W 2014 r. poniżej minimum egzystencji żyło ok. 27% osób w gospodarstwach małżeństw z 4 i większą liczbą dzieci. Osoby tworzące rodziny niepełne były we względnie lepszej sytuacji - wskaźnik zagrożenia ubóstwem skrajnym wyniósł ok. 6%.

Wykres 11: Wskaźniki zagrożenia ubóstwem w Polsce wg typu gospodarstwa domowego – odsetek osób w gospodarstwach domowych.²⁹

W Krakowie³⁰ liczba gospodarstw domowych, definiowanych jako zespół osób mieszkających razem i wspólnie utrzymujących się bez względu na stopień pokrewieństwa, wynosiła w roku 2011 ponad

²⁷ Raport o stanie miasta Kraków 2013 (Dane sporządzane przed zmianą progów wiekowych uprawniających do otrzymywania świadczeń emerytalnych).

²⁸ Opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std. za rok 2014.

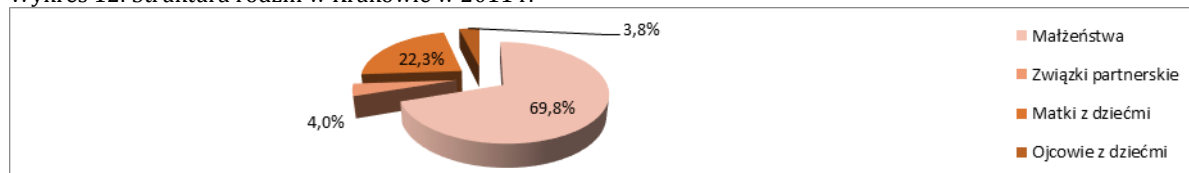
²⁹ GUS: Opracowanie sygnałne. Ubóstwo ekonomiczne w Polsce w 2014 r. (na podstawie badań budżetów gospodarstw domowych). Warszawa 9.06.2015 r.

³⁰ Główny Urząd Statystyczny, Gospodarstwa domowe i rodziny. Charakterystyka demograficzna. NSP Ludności i Mieszkań 2011, Warszawa 2014.

320 tysięcy³¹. Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym wynosiła 2,32 osoby przy średniej dla województwa małopolskiego wynoszącej 3,07 (w skali kraju liczba ta wynosiła 2,82).

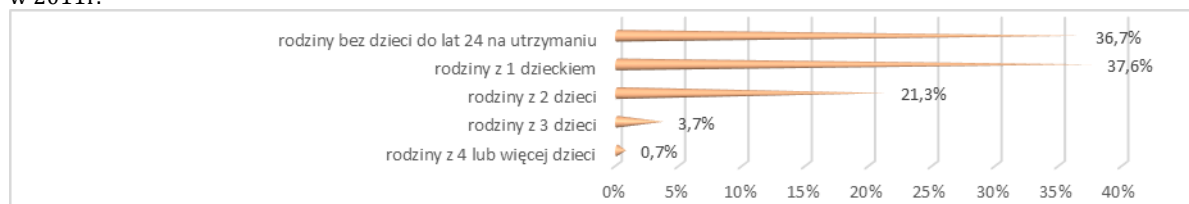
W Krakowie dominują gospodarstwa jednoosobowe, które stanowią ponad 35% ogółu oraz gospodarstwa tworzone przez dwie osoby (27%). Charakterystyczna dla Miasta jest również dużo niższa niż średnia krajowa liczba gospodarstw 4 i więcej osobowych – 19,1% przy 30,1% dla Polski. Pod względem struktury dominują rodziny pełne, mające obydwójce współmałżonków, jednak ponad 26% rodzin stanowią rodziny niepełne, przy czym na jednego samotnego ojca przypada 5 samotnych matek.

Wykres 12: Struktura rodzin w Krakowie w 2011 r.³²

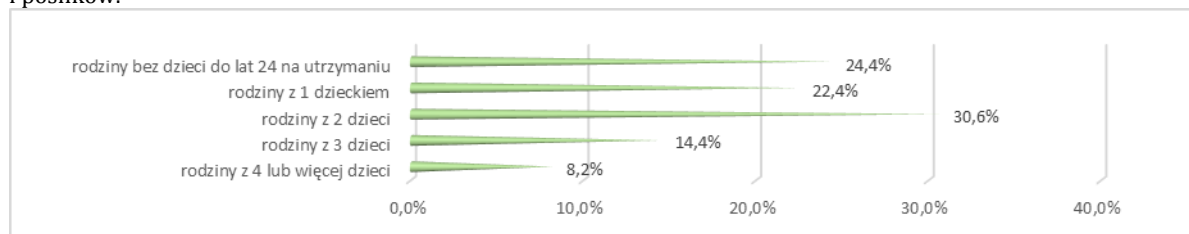

W Krakowie wśród grupy rodzin z dziećmi do lat 24 pozostającymi na utrzymaniu dominują rodziny z jednym dzieckiem, które stanowią 37,6% ogółu. Rodziny wielodzietne (3 i więcej dzieci) stanowią zaledwie 4,4%.

Wykres 13: Struktura rodzin z dziećmi według liczby dzieci do lat 24, pozostających na utrzymaniu w Krakowie w 2011r.³³

Wykres 14: Struktura rodzin z dziećmi według liczby dzieci pozostających na utrzymaniu, korzystających w 2014 r. ze wsparcia udzielonego przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie w formie pomocy finansowej i posiłków.³⁴

Wśród gospodarstw domowych korzystających z pomocy finansowej i w formie posiłków udzielanej przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej dominują gospodarstwa jednoosobowe stanowiące około 58% ogółu. Rodziny niepełne z dzieckiem na utrzymaniu stanowiły w 2014 roku 17%, natomiast rodziny z 3 i więcej dzieci 6,7%.

NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ

Obecność osoby niepełnosprawnej w gospodarstwie domowym znacznie zwiększa ryzyko zagrożenia ubóstwem. Stopa ubóstwa skrajnego wśród osób w rodzinach z co najmniej jedną osobą niepełnosprawną wyniosła w 2014 r. ok. 11% (w gospodarstwach bez osób niepełnosprawnych – 6,5%). W najtrudniejszej sytuacji były rodziny z dziećmi niepełnosprawnymi (14,6%).

³¹ Pozostali mieszkańcy Krakowa wchodzą w skład rodzin w gospodarstwach zbiorowych w obiektach zbiorowego zakwaterowania.

³² Ocena zasobów pomocy społecznej za rok 2014.

³³ Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

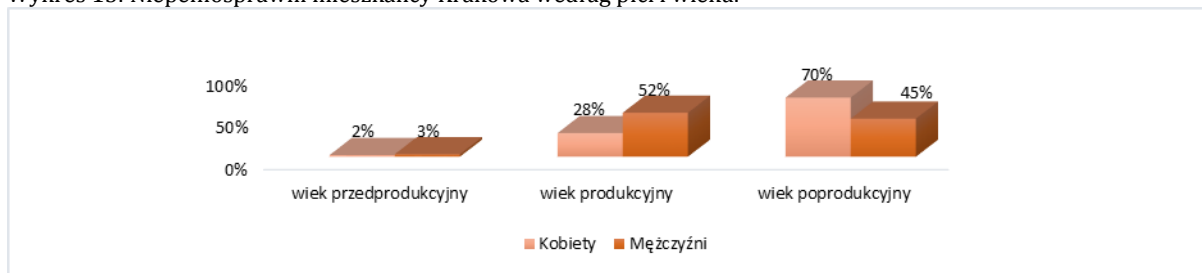
³⁴ Opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std. za rok 2014.

Tabela 2: Wskaźniki zagrożenia ubóstwem w gospodarstwach domowych z osobami niepełnosprawnymi prawnie w latach 2012-2014 (Polska)³⁵

Wyszczególnienie	% osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej								
	granicy ubóstwa skrajnego (minimum egzystencji)			relatywnej granicy ubóstwa			ustawowej granicy ubóstwa		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
OGÓŁEM	6,8	7,4	7,4	16,3	16,2	16,2	7,2	12,8	12,2
Gospodarstwa domowe z co najmniej 1 osobą niepełnosprawną	9,6	10,8	10,8	21,9	21,9	22,9	9,6	16,6	16,7
w tym:									
z niepełnosprawną głową gospodarstwa domowego	10,1	10,9	10,2	22,0	21,9	21,9	8,9	14,7	14,6
przynajmniej z 1 dzieckiem do lat 16 posiadającym orzeczenie o niepełnosprawności	12,4	11,5	14,6	28,8	25,8	29,9	17,7	24,9	26,6
Gospodarstwa domowe bez osób niepełnosprawnych	6,0	6,4	6,5	14,6	16,4	14,4	6,4	11,6	10,9

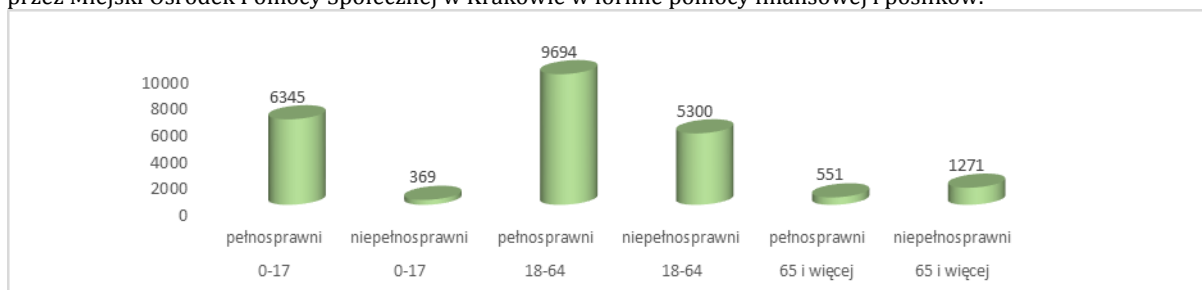
Według danych pochodzących z Narodowego Spisu Powszechnego w 2011 roku populacja osób niepełnosprawnych w Krakowie liczyła 107 460 osób tj. 14% ogólnej liczby mieszkańców, co oznacza, że na 100 mieszkańców Krakowa przypadało 14 osób niepełnosprawnych. U około 76% osób niepełnosprawność została potwierdzona przez uprawniony organ, pozostała grupa obejmuje osoby niepełnosprawne biologicznie tj. nieposiadające orzeczenia o niepełnosprawności, odczuwające ograniczenie sprawności w wykonywaniu podstawowych dla swojego wieku czynności. Biorąc pod uwagę wskaźnik liczby osób z niepełnosprawnością w stosunku do ogólnej liczby ludności, Kraków plasuje się na drugim miejscu na tle miast o liczbie ludności powyżej 500 tys. mieszkańców.

Wykres 15: Niepełnosprawni mieszkańcy Krakowa według płci i wieku. ³⁶

Z danych Wydziału Spraw Społecznych UMK w Krakowie wynika, że w 2013 r. 1 097 rodzin otrzymywało dodatek z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego. Dodatek ten, mogą uzyskać rodziny, których dochód nie przekracza kryterium dochodowego.

Wykres 16: Niepełnosprawność członków gospodarstw domowych korzystających w 2014 r. ze wsparcia udzielonego przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie w formie pomocy finansowej i posiłków.³⁷

³⁵ GUS: Opracowanie sygnalne. Ubóstwo ekonomiczne w Polsce w 2014 r. (na podstawie badań budżetów gospodarstw domowych). Warszawa 9.06.2015 r.

³⁶ Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

³⁷ Opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std. za rok 2014

Według danych za rok 2014, dotyczących pomocy udzielonej przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie w rodzinach objętych pomocą finansową i w formie posiłków funkcjonowało około 7 tysięcy osób niepełnosprawnych, w tym blisko 370 niepełnosprawnych dzieci, 5 300 osób w wieku 18-64 lata oraz około 1 270 osób w wieku od 65 roku życia. W najstarszej grupie wiekowej na jedną osobę pełnosprawną przypadało 2,3 osoby z niepełnosprawnością.

2.4 OSOBA/ RODZINA Z PROBLEMEM UBÓSTWA – KONSEKWENCJE PSYCHOLOGICZNE I SPOŁECZNE

Jednostka / rodzina dotknięte problemem ubóstwa w sferze materialnej doświadczają silnych jego skutków w pozostałych sferach życia. Trudność zmiany sytuacji życiowej jest najczęściej związana z koniecznością zmierzenia się z:

- poczuciem bezradności i braku perspektyw,
- przyzwyczajeniem do życia poniżej akceptowanej normy społecznej³⁸,
- koniecznością funkcjonowania społecznego w stereotypie utożsamiającym biedę ze zjawiskami patologicznymi,
- dezorganizacją życia rodziny,
- mechanizmem ciągłości, utrwalania się najprostszych sposobów zaspokajania podstawowych potrzeb³⁹,
- dziedziczeniem biedy⁴⁰,
- niskim kapitałem kulturowym i społecznym otoczenia,
- trudnościami w procesie socjalizacji,
- barierami psychologicznymi w tym: brakiem poczucia bezpieczeństwa, lękiem przed utratą pracy, brakiem zaradności życiowej i wiary w siebie,
- wykluczeniem społecznym⁴¹,
- niską samooceną perspektywy zmiany sytuacji materialnej⁴²,
- utratą umiejętności kontaktów społecznych w środowisku pracy,
- zbyt niskimi kompetencjami rodzicielskimi lub brakiem tych kompetencji⁴³,
- niskimi kwalifikacjami zawodowymi,
- lękiem przed pozostawieniem osoby zależnej⁴⁴ pod opieką innych osób lub instytucji,
- ograniczeniami wynikającymi z niepełnosprawności,
- uzależnieniem,
- samotnym rodzicielstwem,
- bezdomnością,
- wychowaniem poza rodziną biologiczną.

W odniesieniu do powyższego skuteczne strategie wychodzenia z ubóstwa charakteryzować musi znaczne zindywidualizowanie oddziaływań wynikających z odpowiednio pełnej diagnozy sytuacji osoby / rodziny.

³⁸ Przyjęcie modelu życia w biedzie.

³⁹ Korzystanie z finansowych form wsparcia instytucji, organizacji i innych.

⁴⁰ Brak zasobów materialnych w rodzinie pochodzenia stwarza bariery edukacyjne, co wpływa na mniejsze szanse na znalezienie pracy.

⁴¹ Wykluczenie społeczne to sytuacja, gdy obywatel, będący członkiem społeczeństwa, nie może w pełni uczestniczyć w ważnych aspektach życia społecznego. Sytuacja ta jest niezależna od jednostki i znajduje się poza jej kontrolą. Wykluczenie społeczne ma charakter wielowymiarowy i może dotyczyć wielu dziedzin życia: edukacji, gospodarki, kultury, polityki.

⁴² Badania Głównego Urzędu Statystycznego wykazały, że większość gospodarstw domowych uzyskujących dochody poniżej granicy ubóstwa skrajnego nie przewidywała zmiany swojej sytuacji materialnej w ciągu kolejnych 12 miesięcy (56% gospodarstw). Zmian na gorsze spodziewało się 33% gospodarstw, na lepsze – tylko 11%. Za: Ubóstwo w Polsce w świetle badań GUS, Warszawa 2013. Wyniki badań dotyczą roku 2012.

⁴³ W celu odpowiedniej do potrzeb organizacji życia rodziny.

⁴⁴ Niepełnosprawnej, chorej, małego dziecka.

2.5 OSOBA / RODZINA / ŚRODOWISKO LOKALNE DOŚWIADCZAJĄCE UBÓSTWA, JAKO PODMIOT ODDZIAŁYWAŃ POMOCY SPOŁECZNEJ

Wybrane aspekty problemu ubóstwa w Krakowie kluczowe w kontekście planowania polityki społecznej:

- ✓ Izolacja i marginalizacja grup społecznych i jednostek, w tym wymiarze przestrzennym. Koncentracja zjawiska ubóstwa / zagrożenie ubóstwem występujące wśród mieszkańców społeczności lokalnych, dotkniętych kumulacją problemów społecznych (bezrobociem, alkoholizmem, demoralizacją młodzieży).
- ✓ Zmiany zachodzące w strukturze polskich rodzin – zjawisko singularyzacji starości⁴⁵. Osoby starsze o niskim statusie społeczno-ekonomicznym są szczególnie zagrożone długotrwałym ubóstwem, izolacją i wykluczeniem społecznym.
- ✓ Barьеры występujące w rozwoju dziecka ze środowiska biedy⁴⁶ (niedożywienie, brak aspiracji edukacyjnych, środowiskowe wzory drogi zawodowej, wzory wczesnej samodzielności, wczesne kończenie edukacji, niski kapitał kulturowy).
- ✓ Utrwalenie ubóstwa w gospodarstwach domowych osób długotrwale bezrobotnych. Obawa przed zmianą stylu życia jako powód zaprzestania podejmowania starań ukierunkowanych na zdobycie pracy; ograniczone możliwości na rynku pracy osób niepełnosprawnych; pozostawanie bez pracy kobiet w wieku aktywności zawodowej (opieka nad małym dzieckiem lub osobą zależną); wycofanie z aktywności zawodowej osób uzależnionych, dezaktualizacja kwalifikacji zawodowych.

Istotne elementy wsparcia osób, rodzin i środowisk lokalnych z problemem ubóstwa:

- dobór odpowiednich narzędzi, w tym instrumentów o charakterze aktywizacyjnym,
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w coraz lepszy sposób dostosowanych do szczególnych potrzeb beneficjentów pomocy,
- w przypadku osób pozostających poza rynkiem pracy przez dłuższy okres czasu, udzielanie pomocy o charakterze długookresowym, w celu zwiększenia jej skuteczności,
- udostępnianie wiedzy na temat różnych form wsparcia,
- wspieranie procesu socjalizacji i edukacji, uzupełnianie niedoborów kapitału kulturowego dzieci i młodzieży,
- zapobieganie utrwalaniu niskich pozycji społecznych i wykluczeniu społecznemu w środowiskach lokalnych,
- wspieranie podnoszenia kwalifikacji zawodowych dorosłych i kształcenia dzieci,
- wczesna identyfikacja problemów powiązanych z ubóstwem zapobiegająca utracie kapitału motywacyjnego do zmiany⁴⁷,
- zaspokojenie bieżących potrzeb bytowych gospodarstw domowych.

⁴⁵ Znaczna część osób starszych mieszka samotnie.

⁴⁶ Rodzina o bardzo niskim statusie społeczno – ekonomicznym.

⁴⁷ W szczególności identyfikacja problemów, które muszą być rozwiązane wcześniej np. uzależnienie, przemoc.

3. SKALA PROBLEMU I DZIAŁAŃ INTERWENCYJNYCH

Działania w zakresie aktywnego zmniejszania zakresu i skali ubóstwa – usługi społeczne⁴⁸

Do osiągnięcia trwałego ograniczenia sytuacji ubóstwa na poziomie indywidualnym, konieczne jest pozyskanie przez osoby i rodziny dochodów z innych źródeł niż świadczenia społeczne. Efekt osiągany jest poprzez udzielanie różnego rodzaju wsparcia o charakterze niematerialnym przez instytucje realizujące zadania w ramach pomocy społecznej oraz wspierania zatrudnienia. Wsparcie to polega na wprowadzeniu na rynek pracy osób, które mają trudności z samodzielnym znalezieniem w nim miejsca, tworzeniu nowych miejsc pracy, zwłaszcza dla osób zagrożonych społeczną marginalizacją. Istotną rolę pełnią tutaj działania Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej realizowane w ramach udzielanej pracy socjalnej⁴⁹, poradnictwa⁵⁰, wsparcia w formie uczestnictwa w Klubach Integracji Społecznej⁵¹ (800 osób w roku 2014) i Centrach Integracji Społecznej (100 osób), zatrudnienia w ramach prac społecznie użytecznych (500 osób).

W uzyskiwaniu trwałych efektów ograniczania ubóstwa istotną rolę pełni również udostępnienie instrumentów aktywnej integracji. Instrumenty te składają się na kompleksowe działania w sferze zatrudnienia, edukacji, ochrony zdrowia i aktywizacji społecznej, a ich celem jest przywrócenie możliwości lub zdolności podjęcia zatrudnienia przez osoby znajdujące się w szczególnie niekorzystnej sytuacji życiowej. W latach 2010-2015 instrumentami aktywnej integracji w ramach realizowanego przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie projektu „Pora na aktywność” objęto 2,5 tys. osób bezrobotnych⁵².

Problemy społeczne takie jak alkoholizm, narkomania, doświadczanie przemocy dotyczą⁵³ ok. 20% gospodarstw jednoosobowych i 5 % gospodarstw rodzin beneficjentów pomocy społecznej spełniających kryteria dochodowe. W roku 2014 najczęściej występującym problemem społecznym w rodzinach korzystających ze wsparcia finansowego i w formie posiłków w Krakowie były alkoholizm (3% gosp.) i przemoc (2% gosp.); a w gospodarstwach jednoosobowych – alkoholizm (4%). Działania Gminy w tym zakresie prowadzone są w ramach: Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie dla Gminy Miejskiej Kraków⁵⁴ oraz w ramach Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii⁵⁵. Dodatkowo w ramach wsparcia rodzin, w których występują trudności w pełnieniu funkcji opiekuńczo wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (w tym powiązanych z trudną sytuacją finansową rodziny) Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie udostępnia usługę asystenta rodziny oraz usługi ośrodków poradnictwa i terapii rodzin⁵⁶.

Skutki ubóstwa zależą również od tego, czy sytuacja ubóstwa ma charakter krótkotrwały (okresowe pogorszenie sytuacji bytowej), czy jest utrwaloną złą sytuacją materialną rodziny. Przyjmując, że wskaźnikiem, który może charakteryzować powyższy problem, jest okres korzystania gospodarstwa domowego ze wsparcia finansowego w formie zasiłku okresowego, ustalono, że w roku 2014 około 60% gospodarstw domowych korzystało z pomocy od co najmniej 3 lat. Około 18% gospodarstw było objętych wsparciem od 1 roku do 3 lat, a 22% gospodarstw – poniżej 1 roku. Podstawowym narzędziem ograniczania zagrożenia wynikającego z udzielania wsparcia o charakterze pieniężnym, to jest możliwości uzależnienia się osób i rodzin od pomocy społecznej jest zindywidualizowana praca socjalna, w ramach której podejmowane są działania na rzecz umożliwienia, wspierania lub wywołania zmiany sposobu funkcjonowania osoby, rodziny i jej otoczenia oraz wzmacniania potencjału osób i rodzin do przezwycięzania trudnych sytuacji życiowych.

⁴⁸ Wsparcie o charakterze niematerialnym.

⁴⁹ Działania podejmowane w ramach pracy socjalnej obejmują następujące obszary: zaspokajanie podstawowych potrzeb; prowadzenie gospodarstwa domowego i gospodarowanie budżetem domowym; praca; aktywność społeczna i lokalna.

⁵⁰ Poradnictwo prawne – pomoc prawna z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego oraz ochrony praw lokatorów, jak również udzielana ofiarom przestępstw w rodzinie.

⁵¹ Szerzej zob. rozdz. Promocja zatrudnienia, reintegracja zawodowa i społeczna osób podlegających wykluczeniu społecznemu. Strategia rozwiązywania problemów społecznych Krakowa na lata 2015-2020.

⁵² J. w.

⁵³ GUS, Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w 2013 r., Informacja sygnalna. Warszawa 28 listopada 2014 r.

⁵⁴ Szerzej zob. rozdz. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Strategia rozwiązywania problemów społecznych Krakowa na lata 2015-2020.

⁵⁵ Szerzej zob. rozdz. Wsparcie osób Bezdomnych. Strategia [...]

⁵⁶ Szerzej zob. rozdz. Wspieranie rodziny. Strategia [...]

Działania w zakresie interwencji socjalnej (wsparcie o charakterze materialnym)

Organizację ochrony w formie wsparcia finansowego można opisać w następujący sposób:

- Poziom pierwszy – wsparcie z zabezpieczenia społecznego polegające na zapewnieniu podstawowych dochodów na minimalnym poziomie (świadczenia emerytalne dla osób starszych, świadczenia rentowe dla osób niepełnosprawnych, renta socjalna, minimalne wynagrodzenie za pracę).
- Poziom drugi – uzupełnianie niedoborów poprzez poszczególne grupy świadczeń kierowanych podmiotowo (świadczenia z funduszu pracy dla osób bezrobotnych, świadczenia rodzinne dla rodzin z dziećmi), działające na zasadzie automatycznych stabilizatorów w sytuacji trudności finansowych.
- Poziom trzeci – interwencja na rzecz osób dotkniętych ubóstwem za pomocą instrumentów pomocy społecznej, wpływających na poziom ubóstwa w wymiarze materialnym i społecznym.

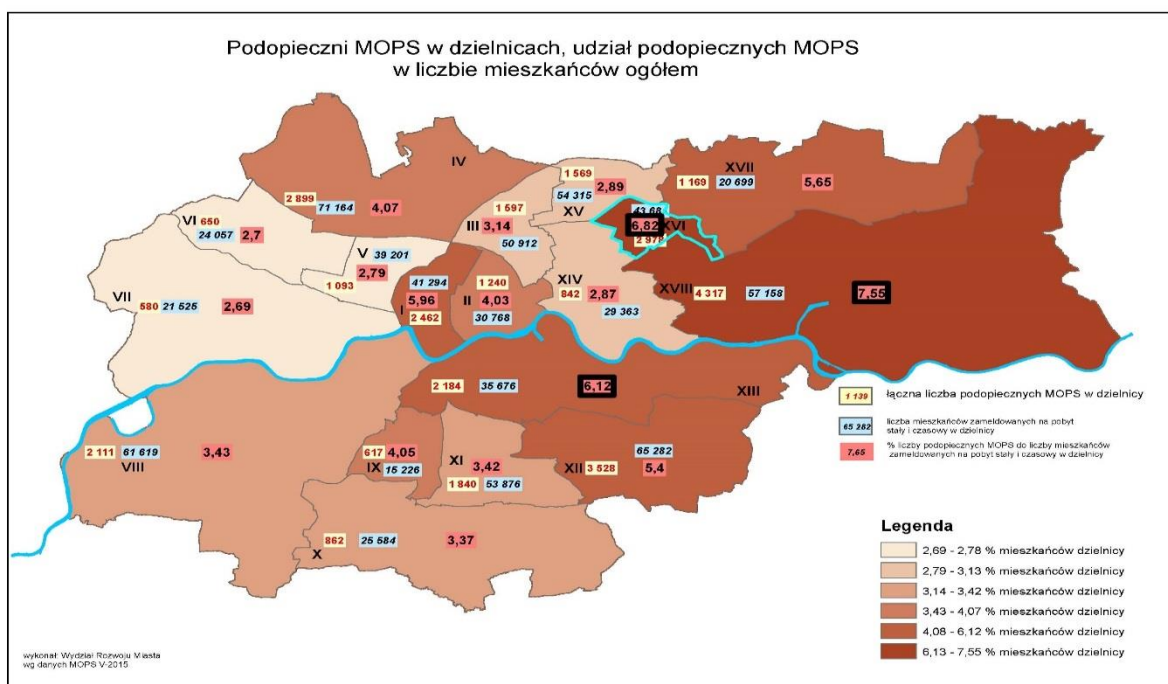
Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej mają trzy podstawowe cechy:

1. obowiązuje zasada współdziałania osoby/rodziny w rozwiązywaniu trudnej sytuacji (funkcja aktywizująca);
2. podstawowym kryterium dostępu jest dochód niższy od ustawowej granicy ubóstwa, ale w powiązaniu z inną dysfunkcją (trudną sytuacją), np. niepełnosprawnością, bezrobociem itp.;
3. dają możliwość reakcji na zróżnicowane potrzeby, pod warunkiem, że mają one charakter podstawowy, niezbędny (bez określenia ich typu i rodzaju).

Świadczenia z pomocy społecznej uważane są w systemie zabezpieczenia społecznego za tzw. „ostatnią deskę ratunku”, czyli działanie pomocowe podejmowane jest w sytuacji, gdy pozostałe elementy systemu zabezpieczenia społecznego (np. renta socjalna, zasiłek dla bezrobotnych, dodatek mieszkaniowy, świadczenia rodzinne itd.) nie są w stanie wspomóc osoby lub rodziny w rozwiązaniu jej problemów.

Ogólna liczba osób, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej (pieniężne, w naturze i usługach) z powodu ubóstwa w roku 2014 wyniosła 16,3 tys. osób przebywających w 8,6 tys. gospodarstwach domowych. W 2013 r. było to 16,6 tys. osób, w 2012 r. - 15,6 tys. osób. Aż 3,7 tys. gospodarstw domowych objętych pomocą społeczną z powodu trudnej sytuacji finansowej nie posiadało żadnego własnego dochodu, w 1,9 tys. gospodarstw dochód nie przekraczał 200 zł. na 1 osobę, w 2,1 tys. gospodarstw wynosił od 200-400 zł na 1 osobę.

Rysunek 5. Podopieczni Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie w dzielnicach, udział podopiecznych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w liczbie mieszkańców ogółem.

W roku 2014 Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie objął pomocą w związku z trudną sytuacją finansową:

- 7,5 tys. gospodarstw domowych, w których przebywało 14,9 tys. osób, w formie zasiłku okresowego⁵⁷. (w tym 1,5 gospodarstw objętych częścią zasiłku finansowaną ze środków Gminy).
- 8,5 tys. gospodarstw domowych, w których przebywało 16,5 tys. osób, w formie zasiłku celowego oraz specjalnego zasiłku celowego⁵⁸.
Najwięcej gospodarstw otrzymało wsparcie z przeznaczeniem na pokrycie opłat mieszkaniowych i mediów (15,3 tys. świadczeń), zakup leków (7,8 tys. świadczeń), odzieży i obuwia (5,4 tys. świadczeń), opału (2,6 tys. świadczeń), czynszu (4,7 tys. świadczeń) oraz zaspokojenie innych potrzeb np. zakupu środków czystości (6,7 tys. świadczeń).
- 10,8 tys. gospodarstw domowych, w których przebywało 21,1 tys. osób, w ramach Gminnego programu osłonowego w zakresie dożywiania⁵⁹ w formie zasiłków na zakup żywności (16,5 tys. biorców) lub w formie posiłków (9,4 tys. biorców).

Pozostałe ustawowe elementy interwencji w obszarze ubóstwa oparte są na kryterium wyboru niektórych potrzeb, uznanych przez ustawodawcę za szczególnie istotne, w celu zaspokajania których budowane są specjalne systemy wsparcia. Należą do nich:

- świadczenia rodzinne (potrzeba: wsparcie rodziny w utrzymaniu dzieci);
- dodatki mieszkaniowe (potrzeba: zapewnienie mieszkania);
- stypendia i zasiłki oraz wyprawka szkolna (potrzeba: wyrównywanie dostępu do edukacji);
- świadczenia z funduszu alimentacyjnego (potrzeba wsparcia dzieci, wobec których rodzice nie wywiązują się z obowiązków alimentacyjnych).

Dodatkowe elementy wsparcia w ramach działań na rzecz osób w sytuacji ubóstwa realizowane przez Gminę:

- lokal socjalny z mieszkaniowego zasobu Gminy⁶⁰;
- obniżka czynszu⁶¹;
- dostęp do bezpłatnych świadczeń zdrowotnych⁶²;
- bilet socjalny, ulgi i zniżki komunikacyjne⁶³;
- zapomoga finansowa z tytułu urodzenia dziecka⁶⁴;
- pomoc rzeczowa w postaci podstawowych produktów spożywczych⁶⁵.

⁵⁷ Forma pomocy, której celem jest zbliżenie dochodów najuboższej części społeczeństwa do poziomu minimum ustawowego (finansowanie w 50% ze środków dotacji, w pozostałej części ze środków Gminy).

⁵⁸ Forma pomocy umożliwiająca wsparcie o charakterze pieniężnym w sytuacji występowania niezbędnej niezabezpieczonej potrzeby życiowej (finansowanie wyłącznie ze środków Gminy).

⁵⁹ Gminny program osłonowy w zakresie dożywiania, obejmuje moduł wsparcia w ramach rządowego programu Pomoc państwa w zakresie dożywiania dla gospodarstw domowych o dochodach do 150% kryterium dochodowego (finansowanie w ramach środków dotacji i środków gminy) oraz moduł wsparcia w formie posiłków dla dzieci do 250% kryterium i osób dorosłych do 200% kryterium (finansowanie ze środków Gminy).

⁶⁰ Realizacja: Wydział Mieszkalnictwa UMK. Osobom i rodzinom mającym niezaspokojone potrzeby mieszkaniowe, także w przypadku wyroku eksmisyjnego oraz spełniającym kryteria dochodowe udzielana jest pomoc w formie lokalu socjalnego z mieszkaniowego zasobu gminy. Przeprowadzane są także dobrowolne zamiany lokali mieszkalnych wchodzących w skład tego zasobu.

⁶¹ Realizacja: Zarząd Budynków Komunalnych. W ramach Wieloletniego programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Miejskiej Kraków oraz zasobem tymczasowych pomieszczeń na lata 2012 – 2017, najemcy lokali mieszkalnych wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Gminy Miejskiej Kraków, których niski dochód gospodarstwa domowego uniemożliwia opłacenie czynszu w pełnej wysokości, mogą uzyskać obniżkę czynszu.

⁶² Realizacja: Wydział Spraw Społecznych UMK we współpracy z MOPS. Osoby dysponujące dochodem poniżej kryterium ustawowego obejmowane są wsparciem w postaci dostępu do bezpłatnych świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych przez okres 90 dni od daty wydania decyzji administracyjnej w sprawie.

⁶³ Realizacja: Zakład Infrastruktury Komunalnej i Transportu we współpracy z MOPS. Osobom osiągającym dochód do kryterium ustawowego zapewniony jest dostęp do komunikacji miejskiej, w formie biletu socjalnego Ulgi i zniżki ograniczające bariery komunikacyjne dotyczą również: osób niepełnosprawnych, osób starszych, bezrobotnych, dzieci i młodzieży objętych programem Krakowska Karta Rodzinna, dzieci z rodzin wielodzietnych oraz wychowanków rodzinnych domów dziecka, placówek opiekuńczo-wychowawczych, wielodzietnych zawodowych rodzin zastępczych.

⁶⁴ Realizacja: Wydział Spraw Społecznych UMK.

⁶⁵ Realizacja: organizacje pozarządowe: Banki Żywności, Caritas Archidiecezji Krakowskiej oraz Polski Komitet Pomocy Społecznej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa FEAD (w latach 2007-2013 PEAD).

4. OBSZARY PROBLEMOWE OSÓB I RODZIN DOŚWIADCZAJĄCYCH UBÓSTWA

W wyniku prac zespołu roboczego ds. opracowania programu oraz w oparciu o wnioski wynikające z prezentowanej powyżej analizy, wyróżniono najważniejsze obszary problemowe w dziedzinie planowania strategicznego, tj.:

1. Ograniczona aktywność zawodowa i społeczna – prowadząca wśród osób dorosłych do przyjmowania pozycji społecznej „osoby ubogiej” jako stałej formy funkcjonowania społecznego, a wśród dzieci i młodzieży do wyuczony bezradności i zjawiska „dziedziczenia biedy”.
2. Ograniczona możliwość zaspokajania podstawowych potrzeb bytowych w wyniku niedoboru środków finansowych, skutkująca funkcjonowaniem w sytuacji zagrożenia egzystencji.

5. CELE PROGRAMU I PRZEDSIĘWZIĘCIA PLANOWANE DO REALIZACJI

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020⁶⁶ zakłada: „że walka z ubóstwem i wykluczeniem musi opierać się na wzroście gospodarczym i zatrudnieniu oraz na nowoczesnej i skutecznej ochronie socjalnej. Interwencja innowacyjnej ochrony socjalnej musi być połączona z szerokim zestawem polityk społecznych, łącznie z ukierunkowaną edukacją, pomocą społeczną, mieszkalnictwem, zdrowiem, godzeniem życia prywatnego i zawodowego oraz polityk rodzinnych. Ryzyko ubóstwa uznaje się bowiem za wskaźnik obrazujący nie tylko ubóstwo materialne, ale również ograniczony dostęp do różnego rodzaju usług, w tym także do świadczeń zdrowotnych”⁶⁷.

Skuteczne aktywne zmniejszenie zakresu i skali ubóstwa jest zatem oparte na działaniach zmierzających do włączenia społecznego osób, rodzin i całych środowisk lokalnych doświadczających deprivacji, narażonych na wykluczenie zarówno z rynku pracy jak i innych obszarów życia społecznego, z wykorzystaniem usług, narzędzi i metod opartych o zasady aktywności i współdziałania w rozwiązywaniu problemów **przez:**

- wzbudzanie, ukierunkowanie i podtrzymywanie zaangażowania w osiągnięciu samodzielności życiowej, której wyrazem jest pełnienie ról społecznych i zawodowych;
- zapewnienie dostępu do zróżnicowanej oferty usług pomocy i integracji społecznej odpowiednich do niezaspokojonych potrzeb;
- inicjowanie i wspieranie warunków do rozwoju potencjału społeczności lokalnej (stworzenie możliwości samoorganizacji oraz uzyskania dostępu do odpowiednich zasobów).

Działania w obszarach wpływu⁶⁸ nakierowane są przede wszystkim **na umożliwienie** uzyskania osobom w sytuacji ubóstwa, samodzielności życiowej, której przejawem jest pełnienie ról w rodzinie w sposób sprzyjający jej funkcjonalności, uczestnictwo na rynku pracy oraz aktywność obywatelską w sferze publicznej, w tym zaangażowanie w życie społeczności lokalnej.

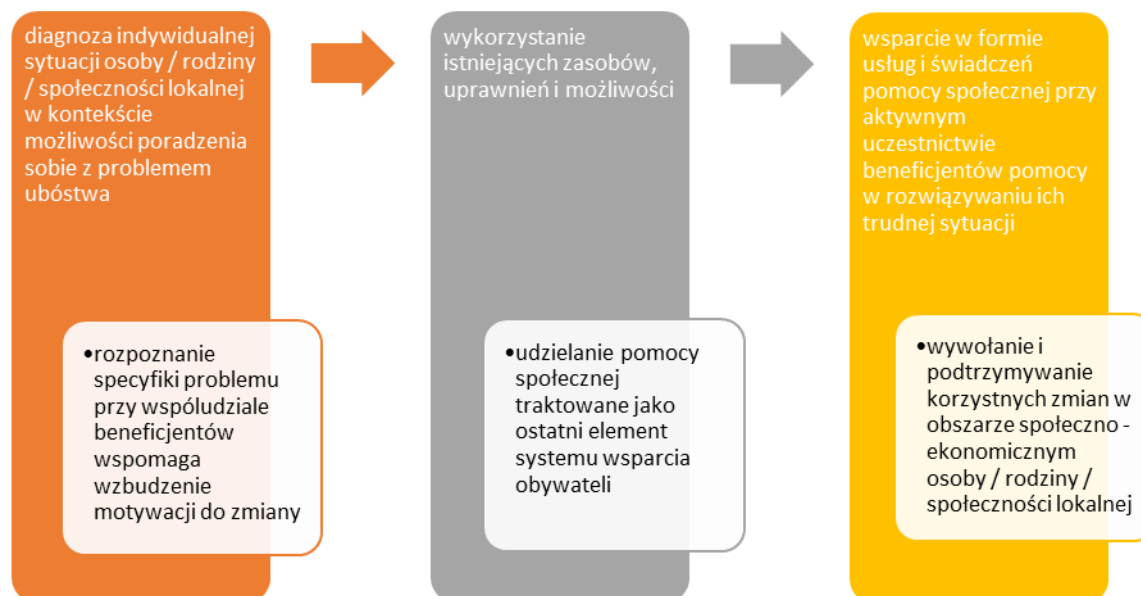
Zmieniające się realia funkcjonowania społecznego osób i rodzin oraz dynamicznie zmieniający się charakter ubóstwa wynikający z przeobrażeń gospodarczych, ekonomicznych i społecznych sprawiają, że dla podtrzymywania jakości i skuteczności działań w zakresie pomocy społecznej konieczne jest zapewnienie odpowiedniej kwalifikacji kadry oraz stała aktualizacja metod i narzędzi pomocy.

⁶⁶ Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020. Nowy wymiar aktywnej integracji, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa maj 2014.

⁶⁷ Przykład: Koniecznym warunkiem prowadzenia gospodarstwa domowego i życia rodzinnego jest bezpieczne mieszkanie, spełniające podstawowe standardy budowlane, związane z wyposażeniem, brakiem wilgoci, odpowiednim ogrzewaniem i inne. Wydatki konieczne związane z mieszkaniem obejmują nie tylko zapłatę wynajmującemu (czynsz) i ewentualnie spłaty kredytu hipotecznego, ale również konieczne do współczesnego życia media (np. prąd, ciepła i zimna woda) i inne wydatki ściśle wiążące się z mieszkaniem i zapewnieniem mu odpowiedniego standardu (np. remonty, dobra trwałe użytku). Warunkujące rozwój rodziny bezpieczne mieszkanie i jego utrzymanie jest więc drogie, w szczególności dla tych gospodarstw domowych, których dochody są z różnych powodów niskie.

⁶⁸ Polityka społeczna nie ma wpływu na czynniki zewnętrzne jak np. kryzys finansowy, upadek zakładów pracy.

Rysunek 6: Podstawowe etapy procesu wychodzenia z ubóstwa realizowane przez pomoc społeczną:

5.1 WŁĄCZENIE SPOŁECZNE OSÓB, RODZIN I ŚRODOWISK DOŚWIADCZAJĄCYCH UBÓSTWA

Dla osiągnięcia celu, działania zostaną skoncentrowane na umożliwieniu wyjścia z trudnej sytuacji finansowej osobom i rodzinom za pomocą aktywności wspieranej. Wspieranie polegać będzie na inicjowaniu, ukierunkowaniu i podtrzymywaniu aktywności osób i rodzin dotkniętych i zagrożonych problemem ubóstwa, za pomocą zadań realizowanych przez pracowników socjalnych, w tym pracy socjalnej oraz wsparcie pozamaterialne – usługi. Szczególnie istotną rolę pełnią w tym obszarze pracownicy socjalni. Ukierunkowana praca socjalna pozwoli na skuteczniejsze poszukiwanie zindywidualizowanych rozwiązań wychodzenia z ubóstwa. Podnoszenie kompetencji społecznych i zawodowych beneficjentów pomocy odbywać się będzie z wykorzystaniem obecnie dostępnych usług: usług Klubów Integracji Społecznej w tym prac społecznie użytecznych i robót publicznych, Centrów Integracji Społecznej, usług asystenta rodziny, wolontariusza, specjalistycznych usług opiekuńczych dla rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi; usług wsparcia w środowisku, w tym w ramach programów aktywności lokalnej, projektów socjalnych, pracy podwórkowej realizowanej w ramach placówek wsparcia dziennego.

W ramach nowych usług planuje się do realizacji: usługi rodzin wspierających⁶⁹, usługi placówki wsparcia w formie podwórkowej oraz usługi w ramach porozumienia na rzecz wspólnej realizacji Programu Aktywizacja i Integracja – PAI⁷⁰.

Poszukiwanie skutecznych rozwiązań o charakterze aktywizacji wspieranej warunkowane jest przede wszystkim holistycznym charakterem problemu ubóstwa – które jest przede wszystkim zjawiskiem społecznym stanowiącym układ⁷¹ podlegający zasadom niedającym się wywnioskować z prawidłowości rządzących jego składnikami. W rzeczywistości często przyczyna problemu ubóstwa jest jednocześnie jego skutkiem (utrata pracy skutkuje brakiem środków finansowych prowadzącym do deprivacji potrzeb, obniżenia poczucia własnej wartości i sprawczości, a w efekcie do długotrwałego pozostawania bez pracy). Dlatego też efektywna aktywność wspierana nie może dotyczyć wyłącznie jednego aspektu funkcjonowania osoby.

⁶⁹ Usługi rodzin wspierających i placówki wsparcia w formie podwórkowej zostały opisane w rozdziale Wspieranie rodziny. Strategia rozwiązywania problemów społecznych Krakowa na lata 2015-2020.

⁷⁰ Usługi w ramach PAI zostały opisane w rozdziale Promocja zatrudnienia, reintegracja zawodowa i społeczna osób podlegających wykluczeniu społecznemu. Strategia [...]

⁷¹ Zespół elementów wzajemnie powiązanych.

Ponieważ działania w zakresie aktywności wspieranej mają na celu podniesienie kompetencji osób i rodzin w obszarach społecznym i zawodowym, przez bezpośredni, ukierunkowany wpływ na pełnione role, dla celów programu proponowany katalog usług zbudowany jest z usług dostępnych w ramach innych dziedzin planowania strategicznego (wspieranie rodziny, promocja zatrudnienia, reintegracja zawodowa i społeczna osób podlegających wykluczeniu społecznemu, rewitalizacja społeczna).

Realizacja celu odbywać się będzie również z wykorzystaniem projektów opracowywanych jako aplikacja do Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020 (RPO WM), w ramach 9 Osi Priorytetowej „Region Spójny Społecznie”, Poddziałanie 9.1.1 i 9.2.2 „Aktywna integracja”.

Dla pełniejszego wsparcia osób z problemem ubóstwa planowane jest rozwijanie organizacji pomocy realizowanej na zasadzie partycypacji, kontynuacji działań w zakresie współpracy obywatelskiej, przez umożliwianie włączenia się w udzielanie pomocy osobom prywatnym (w ramach wolontariatu) i organizacji (w ramach akcji socjalnych), a także zwiększenie uczestnictwa partnerów społecznych w poszukiwaniu rozwiązań służących wzbudzeniu i podtrzymywaniu lokalnego potencjału wielowymiarowego wsparcia.

Jednocześnie dla realizacji celu istotną staje się promocja pozytywnego wizerunku pomocy społecznej, jako instytucji działającej z wykorzystaniem potencjału osób, rodzin, środowiska lokalnego, projektującej usługi, wypracowującej i wdrażającej skuteczne rozwiązania w zakresie wsparcia w trudnej sytuacji życiowej, dzielenia się doświadczeniami w zakresie metod i sposobów walki z ubóstwem przez publikacje, seminaria i konferencje oraz działania mające na celu upowszechnianie dobrych praktyk usług społecznych. Kształtowanie tego wizerunku ma wpływ na ograniczenie dyskomfortu i poczucia napiętnowania beneficjentów, w szczególności dzieci i osób w okresowo trudnej sytuacji finansowej.

Przedsięwzięcia planowane do realizacji w ramach Programu.

ZADANIA	OPIS PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	KOMÓRKA ODPOWIEDZIALNA ZA REALIZACJĘ	ROK	KOSZTY	MIERNIKI I PRODUKTY REALIZACJI CELÓW
Utrzymanie zróżnicowanych form wsparcia pozamaterialnego o charakterze aktywizacji wspieranej, podnoszących kompetencje pełnionych ról	· Zapobieganie i niwelowanie negatywnych skutków ubóstwa w obszarze opiekuńczo – wychowawczym przez udostępnianie rodzinom z dziećmi wsparcia asystenta rodziny ⁷²	MOPS	2016	1.374.000 zł	Udostępnianie beneficjentom wsparcia w formie usługi asystenta rodziny dla co najmniej 150 rodzin rocznie
			2017	1.741.900 zł	
			2018	1.780.500 zł	
			2019	1.780.500 zł	
			2020	2.178.000 zł	
	· Udzielanie wsparcia rodzinom wychowującym dziecko niepełnosprawne przez udostępnianie pomocy w formie specjalistycznych usług opiekuńczych ⁷²	MOPS, organizacje pozarządowe	2016	504.000 zł	Udostępnianie beneficjentom wsparcia w formie specjalistycznych usług dla rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi dla co najmniej 50 rodzin rocznie
			2017	720.000 zł	
			2018	720.000 zł	
			2019	1.050.000 zł	
			2020	1.050.000 zł	
	· Wsparcie aktywizacji zawodowej i społecznej osób bezrobotnych i długotrwale bezrobotnych przez uczestnictwo w zajęciach Klubu Integracji Społecznej ⁷³	MOPS, organizacje pozarządowe	2016	630.000 zł	Udostępnianie beneficjentom wsparcia w formie zajęć w Klubach Integracji Społecznej dla co najmniej 550 osób rocznie
			2017	630.000 zł	
			2018	676.500 zł	
			2019	693.000 zł	
			2020	729.200 zł	
	· Wsparcie aktywizacji zawodowej i społecznej osób bezrobotnych i długotrwale bezrobotnych przez uczestnictwo w zajęciach Centrów Integracji Społecznej ⁷³	MOPS, organizacje pozarządowe	2016	748.800 zł	Udostępnianie beneficjentom wsparcia w formie zajęć w Centrach Integracji Społecznej dla co najmniej 100 osób rocznie
			2017	864.000 zł	
			2018	864.000 zł	
			2019	1.209.600 zł	
			2020	1.209.600 zł	
	· Promowanie aktywnych form pomocy przez utrzymywanie zatrudnienia w ramach prac społecznie użytecznych i robót publicznych ⁷³	MOPS	2016	1.674.700 zł	Udostępnianie beneficjentom wsparcia w formie zatrudnienia w ramach prac społecznie użytecznych i robót publicznych dla co najmniej 270 osób rocznie
			2017	1.820.168 zł	
			2018	1.871.983 zł	
			2019	1.933.102 zł	
			2020	1.966.923 zł	
	· Poprawa funkcjonowania osób wykluczonych społecznie i zagrożonych wykluczeniem społecznym w społecznościach lokalnych przez uczestnictwo w formach wsparcia oferowanych przez programy aktywności lokalnej ⁷⁴	MOPS	2016	4.626.552,54 zł	Udostępnianie beneficjentom wsparcia w ramach programów aktywności lokalnej w co najmniej 10 środowiskach lokalnych
			2017	5.621.647,56 zł	
			2018	6.072.406,30 zł	
			2019	6.918.179,62 zł	
			2020	6.677.772,21 zł	
	· Zapobieganie pogłębianiu się niekorzystnych wpływów środowiska na osoby i rodziny dotknięte deprawacją materialną oraz dotknięte i zagrożone wykluczeniem społecznym przez udostępnianie im możliwości udziału w projektach socjalnych w tym o charakterze integracyjnym	MOPS	2016	Siły własne MOPS	Udostępnianie beneficjentom wsparcia w ramach projektów socjalnych, co najmniej 15 rocznie
			2017		
2018					
2019					
2020					
· Wsparcie osób i rodzin w zapewnieniu bezpieczeństwa mieszkaniowego przez umożliwienie spłaty zadłużenia w czynszu w ramach programu reintegracji społecznej i zawodowej dla osób posiadających zadłużenie z tytułu korzystania z mieszkań komunalnych ⁷³	MOPS, Zarząd Budynków Komunalnych, Grodzki Urząd Pracy	2016	44.000,00 zł	Udostępnianie beneficjentom wsparcia w ramach programu spłaty zadłużenia w czynszu dla co najmniej 40 osób rocznie	
		2017	44.000,00 zł		
		2018	45.000,00 zł		
		2019	46.000,00 zł		
		2020	47.000,00 zł		

ZADANIA	OPIS PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	KOMÓRKA ODPOWIEDZIALNA ZA REALIZACJĘ	ROK	KOSZTY	MIERNIKI I PRODUKTY REALIZACJI CELÓW
Kształtowanie wzorców współpracy obywatelskiej przez umożliwienie włączenia się w udzielanie pomocy przez osoby prywatne (wolontariat) i organizacje (akcje socjalne).	· Organizacja i wspieranie idei wolontariatu	MOPS	2016	Siły własne MOPS	Udostępnianie beneficjentom wsparcia w ramach pomocy wolontariusza dla co najmniej 200 osób rocznie
			2017		
			2018		
			2019		
	· Organizacja, współdziałanie w akcjach socjalnych, projektach socjalnych	MOPS	2016	Siły własne MOPS	Udostępnianie beneficjentom wsparcia w ramach akcji socjalnych, co najmniej 1 akcja rocznie
			2017		
			2018		
			2019		
Wprowadzenie nowych usług aktywizacji wspieranej w dziedzinie wspierania rodziny oraz w dziedzinie reintegracji społecznej i zawodowej	· Zapobieganie i niwelowanie negatywnych skutków ubóstwa w obszarze opiekuńczo – wychowawczym przez udostępnianie rodzinom z dziećmi wsparcia rodziny wspierającej ⁷²	MOPS	2016	71.500 zł	Udostępnianie beneficjentom wsparcia w formie pomocy rodziny wspierającej dla co najmniej 10 rodzin rocznie
			2017	91.000 zł	
			2018	91.000 zł	
			2019	112.500 zł	
			2020	112.500 zł	
	· Profilaktyka i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży szczególnie zagrożonych przez usługi społeczne udzielane w ramach działalności placówki wsparcia dziennego w formie podwórkowej ⁷²	MOPS, organizacje pozarządowe	2016	400.000 zł	Udostępnianie beneficjentom wsparcia w ramach działalności placówki podwórkowej dla co najmniej 100 dzieci rocznie
			2017	620.000 zł	
			2018	880.000 zł	
			2019	880.000 zł	
			2020	900.000 zł	
	· Aktywizacja osób bezrobotnych z III profilem pomocy w obszarze reintegracji społecznej i zawodowej w ramach Programu Aktywizacja i Integracja ⁷³	MOPS, Grodzki Urząd Pracy	2016	34.992 zł	Udostępnianie beneficjentom wsparcia w ramach Programu Aktywizacja i Integracja dla co najmniej 15 osób rocznie
			2017	46.656 zł	
			2018	58.320 zł	
			2019	58.320 zł	
			2020	58.320 zł	
	· Udostępnianie skutecznych instrumentów aktywizacji skierowanych do osób bezrobotnych i w celu przełamania barier wejścia / powrotu na rynek pracy	MOPS	2016	Wysokość otrzymanej dotacji na realizację projektów w danym roku, na podstawie decyzji o dofinansowaniu projektów w ramach RPO, POWER, MRPiPS.	Liczba projektów udostępniających instrumenty aktywnej integracji, współfinansowanych w ramach środków zewnętrznych: regionalnego programu operacyjnego, środków konkursowych MRPiPS i innych, co najmniej 1 projekt w roku
			2017		
			2018		
			2019		
			2020		

ZADANIA	OPIS PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	KOMÓRKA ODPOWIEDZIALNA ZA REALIZACJĘ	ROK	KOSZTY	MIERNIKI I PRODUKTY REALIZACJI CELÓW
Podnoszenie skuteczności wsparcia przez pracę socjalną, ukierunkowaną na wzmacnianie potencjału osób i rodzin w przezwyciężaniu trudnej sytuacji życiowej z wykorzystaniem ich uprawnień, zasobów i możliwości.	· Wspieranie osób i rodzin w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb, za pomocą ukierunkowanej pracy socjalnej	MOPS	2016	Siły własne MOPS	Odsetek rodzin objętych pracą socjalną w stosunku do wszystkich rodzin objętych pomocą społeczną, nie mniej niż 25%
			2017		
			2018		
			2019		
			2020		
	· Wspieranie podnoszenia kwalifikacji i kompetencji przez pracowników Ośrodka Pomocy Społecznej	MOPS	2016	Siły własne MOPS	Liczba pracowników, którzy skorzystali z superwizji, co najmniej 50 rocznie
			2017		
			2018		
			2019		
			2020		
	· Wpływanie na kształtowanie stylu życia oraz stanu zaspokojenia potrzeb poprzez udostępnianie informacji o ofercie usług aktywizujących skierowanych do osób w trudnej sytuacji finansowej	MOPS	2016	Siły własne MOPS	Liczba udostępnionych informacji na temat pozamaterialnej oferty wsparcia, co najmniej 30 rocznie
			2017		
			2018		
			2019		
			2020		

⁷² Koszty planowanego działania zostały ujęte w dziedzinie „Wspieranie rodziny” Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Krakowa (Uchwała Nr XXXI/524/15 Rady Miasta Krakowa z dnia 2 grudnia 2015 r.).

⁷³ Koszty planowanego działania zostały ujęte w dziedzinie „Promocja zatrudnienia, reintegracja zawodowa i społeczna osób podlegających wykluczeniu społecznemu” Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Krakowa (Uchwała Nr XXXI/524/15 Rady Miasta Krakowa z dnia 2 grudnia 2015 r.).

⁷⁴ Koszty planowanego działania zostały ujęte w dziedzinie „Rewitalizacja społeczna” Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Krakowa (Uchwała Nr XXXI/524/15 Rady Miasta Krakowa z dnia 2 grudnia 2015 r.).

5.2 OGRANICZENIE ZASIĘGU I GŁĘBOKOŚCI UBÓSTWA

Działania zostaną skoncentrowane na organizacji dostępu do skutecznej pomocy o charakterze materialnym, w formie świadczeń wynikających z obowiązujących przepisów prawa oraz na zapewnieniu skali i zakresu pomocy umożliwiających zaspokojenie podstawowych potrzeb bytowych osób i rodzin, dotkniętych i zagrożonych problemem ubóstwa. Dla uzyskania skuteczności udzielanego wsparcia materialnego, konieczne jest wypełnienie założeń ustawowych w zakresie udzielania pomocy finansowej, w szczególności dążenie do udzielania pomocy w wysokości stanowiącej uzupełnienie różnicy pomiędzy dochodem gospodarstwa domowego, a kryterium ustawowym. Natomiast w celu zapobiegania ubóstwu skrajnemu, niezbędne jest utrzymanie rozszerzonej grupy docelowej objętej pomocą w formie dożywiania. Istotnym elementem realizacji tego celu jest pełne wykorzystanie cechy szczególnej świadczeń pomocy społecznej, którą jest powiązanie ich otrzymywania z obowiązkiem współpracy w rozwiązywaniu trudnej sytuacji rodziny.

Realizacja celu odbywać się będzie również z wykorzystaniem projektów opracowywanych jako aplikacja do Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020 (RPO WM), w ramach 9 Osi Priorytetowej, Poddziałanie 9.2.2. „Region Spójny Społecznie”.

Tabela 3,4: Kryteria i rodzaje pomocy

Rodzaj wsparcia:	zasiłek okresowy	zasiłek stały	zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy
Podstawa prawna udzielania pomocy:	- ustawa z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2015 r., poz.163 z późn. zm.)		
Realizator	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie		
Kryteria udzielania pomocy:	- kryterium dochodowe dla osoby samotnie gospodarującej wynosi 634,00zł. - kryterium dochodowe dla osoby w rodzinie wynosi 514,00zł.	- kryterium dochodowe dla osoby samotnie gospodarującej wynosi 634,00zł. - kryterium dochodowe dla osoby w rodzinie wynosi 514,00zł.	- kryterium dochodowe dla osoby samotnie gospodarującej wynosi 634,00zł. - kryterium dochodowe dla osoby w rodzinie wynosi 514,00zł. W szczególnie uzasadnionych przypadkach, osobie albo rodzinie o dochodach przekraczających kryterium dochodowe może być przyznany specjalny zasiłek celowy w wysokości nieprzekraczającej odpowiednio kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej lub rodziny, który nie podlega zwrotowi lub zasiłek celowy pod warunkiem zwrotu części lub całości kwoty zasiłku.
Odbiorcy:	Osoby/rodziny spełniające kryteria dochodowe, znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej w szczególności z powodu długotrwałej choroby, niepełnosprawności, bezrobocia, możliwości utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego.	Pełnoletnie osoby samotnie gospodarujące/osoby pozostające w rodzinie, niezdolne do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolne do pracy spełniające kryteria dochodowe.	Osoby w trudnej sytuacji finansowej szczególnie w sytuacji ubóstwa.
Wysokość pomocy:	Zasiłek okresowy ustala się w wysokości: 1) w przypadku osoby samotnie gospodarującej — do wysokości różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, nie więcej niż 418 zł miesięcznie; 2) w przypadku rodziny — do wysokości różnicy między kryterium dochodowym rodziny a dochodem tej rodziny. Kwota zasiłku okresowego nie może być niższa niż 50% różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby bądź kryterium dochodowym rodziny a dochodem tej rodziny oraz nie może być niższa niż 20 zł miesięcznie. Okres, na jaki	Zasiłek stały ustala się w wysokości: 1) w przypadku osoby samotnie gospodarującej — różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, nie więcej niż 604 zł miesięcznie; 2) w przypadku osoby w rodzinie — różnicy między kryterium dochodowym na osobę w rodzinie a dochodem na osobę w rodzinie. Kwota zasiłku stałego nie może być niższa niż 30 zł miesięcznie.	Wysokość pomocy ustalana jest uznaniowo w zależności od rozpoznanej sytuacji osoby/ rodziny oraz możliwości Ośrodka. Zasiłki przyznawane są w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej, w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu.

	<p>jest przyznawany zasiłek okresowy, ustala Ośrodek Pomocy Społecznej na podstawie okoliczności sprawy.</p> <p>W przypadku podjęcia zatrudnienia przez osobę objętą kontraktem socjalnym pobierającą zasiłek okresowy, może być on wypłacany nadal niezależnie od dochodu, do dnia wynikającego z decyzji przyznającej zasiłek okresowy, nie dłużej jednak niż do 2 miesięcy od dnia, w którym osoba została zatrudniona.</p>		
--	--	--	--

Rodzaj wsparcia:	zasiłki celowe i celowe specjalne w ramach pomocy w formie dożywiania	pomoc w formie gorących posiłków w ramach żywienia zbiorowego na podstawie decyzji administracyjnej	pomoc w formie gorących posiłków w ramach żywienia zbiorowego na podstawie decyzji dyrektora placówki oświatowej
Podstawa prawna udzielania pomocy:	<p>- ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. Dz.U. z 2015 r. poz. 163 z późn. zm.)</p> <p>- uchwała nr 221 Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 2013 r. w sprawie ustanowienia wieloletniego programu wspierania finansowego gmin w zakresie dożywiania „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” na lata 2014-2020</p> <p>- uchwała nr XCV/1425/14 RMK z dnia 15 stycznia 2014r. w sprawie przyjęcia programu osłonowego dotyczącego udzielania mieszkańcom Gminy Miejskiej Kraków pomocy w zakresie dożywiania</p>		
Realizator	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie		
Kryteria udzielania pomocy:	<p>- do 150% kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej (951,00zł.)</p> <p>- do 150% kryterium dochodowego osoby w rodzinie (771,00zł.)</p>	<p>a) pomoc nieodpłatna:</p> <p>- do 150% kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej (951,00zł.)</p> <p>- do 150% kryterium dochodowego osoby w rodzinie (771,00zł.)</p> <p>- powyżej 150% do 200% kryterium dochodowego osoby w rodzinie (do 1.028,00zł.) dla dzieci</p> <p>b) pomoc za częściową odpłatnością:</p> <p>- powyżej 150% do 200% kryterium dochodowego /odpłatność 25% kosztu posiłku/ dla osób dorosłych</p> <p>- powyżej 200% do 250% kryterium dochodowego /odpłatność 50% kosztu posiłku/ dla dzieci</p>	<p>- bez względu na dochód</p> <p>- ustalona potrzeba pomocy w formie posiłku</p>
Odbiorcy:	Dorośli i dzieci wymagający wsparcia w formie dożywiania	Dorośli i dzieci wymagający wsparcia w formie dożywiania	Dzieci wymagające wsparcia w formie dożywiania w placówce oświatowej
Wysokość pomocy:	Wysokość pomocy ustalana jest na podstawie zasad uregulowanych poleceniem służbowym Dyrektora MOPS w Krakowie.	Wartość udzielonego posiłku pomniejszana jest o kwotę odpłatności.	Wartość udzielonego posiłku.

Przedsięwzięcia planowane do realizacji w ramach Programu.

ZADANIA	OPIS PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	KOMÓRKA ODPOWIEDZIALNA ZA REALIZACJĘ	ROK	KOSZTY	MIERNIKI I PRODUKTY REALIZACJI CELÓW
Zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego rozumianego jako dostęp do świadczeń pomocy społecznej w celu umożliwienia zaspokojenia przez osoby i rodziny podstawowych potrzeb bytowych z uwzględnieniem współpracy w rozwiązywaniu trudnej sytuacji życiowej.	· Udzielanie pomocy w formie: zasiłków okresowych, zasiłków stałych, zasiłków celowych i celowych specjalnych w tym na zakup żywności oraz posiłków	MOPS	2016	49.990.100 zł	Liczba gospodarstw domowych, którym przyznano pomoc z powodu ubóstwa (8.400 gospodarstw domowych w roku 2016; 8.200 w roku 2017; 8.000 w roku 2018; 8.400 w roku 2019; 8200 w roku 2020)
			2017	48.997.000 zł	
			2018	51.243.000 zł	
			2019	58.448.000 zł	
			2020	57.360.000 zł	
Poszerzenie zakresu udzielanego wsparcia przez zlecenie w trybie konkursów ofert realizacji zadań organizacjom pozarządowym, w tym zadań nakierowanych na zmniejszenie problemu niedożywienia przez dystrybucję żywności w ramach Europejskiego Programu Pomocy Żywnościowej FEAD.	· Zlecenie realizacji zadań polegających na dystrybucji żywności w ramach Europejskiego Programu Pomocy Żywnościowej FEAD organizacjom pozarządowym	MOPS, organizacje pozarządowe	2016	150.000 zł	Liczba zadań zleczonych w trybie konkursu ofert w zakresie pomocy w ramach Europejskiego Programu Pomocy Żywnościowej FEAD, co najmniej 3 zadania rocznie
			2017	160.000 zł	
			2018	170.000 zł	
			2019	180.000 zł	
			2020	190.000 zł	
Zwiększenie skali pomocy w zakresie dożywiania – zwiększenie wymiaru udzielanej pomocy w formie zasiłków na zakup żywności (urealnienie stawki dziennej).	· Podniesienie stawki dziennej pomocy finansowej realizowanej w ramach programu osłonowego Gminy w formie zasiłków na zakup żywności	MOPS	2016	14.930.470 zł	Wysokość kosztu średniej stawki dziennej dla pomocy w formie zasiłków na zakup żywności (4,40 zł w roku 2016; 5,00 zł w roku 2017; 5,00 zł w roku 2018; 5,50 zł w roku 2019; 5,5 zł w roku 2020)
			2017	16.946.000 zł	
			2018	17.836.000 zł	
			2019	20.868.000 zł	
			2020	21.598.000 zł	
Zwiększenie skuteczności pomocy materialnej w formie świadczeń o charakterze wyrównującym dochód do kryteriów ustawowych – zwiększenie nakładów finansowych na realizację zasiłku okresowego w części finansowanej przez Gminę.	· Etapowe podnoszenie wysokości pomocy w formie zasiłków okresowych w celu wyrównywania dochodów rodzin spełniających kryteria dochodowe pomocy społecznej do wysokości tych kryteriów	MOPS	2016	3.720.000 zł	Stopień skuteczności pomocy w formie zasiłku okresowego - wpływ wysokości zasiłku na zmniejszenie różnicy między kryterium dochodowym a dochodem osób i rodzin. Obliczany jako udział środków własnych Gminy w łącznym koszcie zasiłków okresowych (25% w roku 2016; 37% w roku 2017; 44% w roku 2018; 45% w roku 2019; 59% w roku 2020)
			2017	5.220.000 zł	
			2018	6.870.000 zł	
			2019	8.970.000 zł	
			2020	11.070.000 zł	

6. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU

Środki na realizację zadań określonych w Programie będą finansowane z następujących źródeł:

1. środki własne Gminy Miejskiej Kraków;
2. środki dotacji celowych z budżetu państwa;
3. środki pozyskiwane na realizację zadań w ramach programów operacyjnych i zadań konkursowych.

7. WSKAŹNIKI REALIZACJI CELU

Cel I.

1. Dostęp do wsparcia indywidualnego w formie usług.
2. Wsparcie funkcjonowania społecznego rodzin objętych pomocą społeczną, wskaźnik MJUP, W9_W.

Cel II.

1. Skala interwencji w ramach zadań pomocy społecznej w Gminie Miejskiej Kraków, wskaźnik MJUP, W1_W.
2. Liczba osób, którzy w wyniku interwencji osiągnęli dochód zbliżony do wysokości kryterium dochodowego.

8. REALIZATORZY PROGRAMU⁷⁵

- 1) Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej;
- 2) Miejski Ośrodek Wspierania Inicjatyw Społecznych, Grodzki Urząd Pracy, Zarząd Budynków Komunalnych;
- 3) organizacje pozarządowe realizujące zadania zlecone w ramach umów z Gminą Miejską Kraków lub współpracujące na zasadach partnerstwa.

9. SPRAWOZDAWCZOŚĆ

Program będzie podlegał systematycznemu monitoringowi oraz ewaluacji. Monitoring zostanie oparty na analizie wskaźnikowej – dane liczbowe z realizacji poszczególnych przedsięwzięć będą zbierane za każdy rok kalendarzowy. Do analizy stanowiącej efekt ewaluacji końcowej zostaną wykorzystane wartości wskaźników uzyskane w trakcie monitoringu.

Dane z realizacji programu prezentowane będą także w sprawozdaniach rocznych, zgodnie z uchwałą Nr XXXI/524/15 Rady Miasta Krakowa z dnia 2 grudnia 2015 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Krakowa na lata 2015-2020.

⁷⁵ Realizatorzy poszczególnych zadań zostali wskazani w tabelach zbiorczych str. 21-23, 26.